

Nr 88

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för den ekonomiska förvaltningen av de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 115 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 14 mars 1958, föreslagit riksdagen att

I. besluta, att läroverkskommuns åliggande från och med den 1 juli 1958 skall regleras genom generella bestämmelser av det innehåll departementschefen förordat;

II. besluta, att ersättning för djäknepenningar m. m., utom i vad avser ersättning till Visingsöfonden, skall upphöra att utgå från och med budgetåret 1959/60;

III. godkänna av departementschefen förordade grunder för den ekonomiska förvaltningen av de allmänna läroverken;

IV. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i olika hänseenden anfört utfärda de författningsföreskrifter och övriga bestämmelser som föranledes av förslagen under I—III.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 398) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimmerfors m. fl.* (II: 504), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 ville beakta i motionerna anförda synpunkter samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de erforderliga författningsföreskrifterna med de ändringar, som föranledes härav;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 399) och den andra inom andra kammaren av herr *Nestrup* (II: 505), i vilka hemställts, att riksdagen måtte uttala

att rektor skall beredas mera tid för den pedagogiska ledningen av den honom anförtrödda skolan,

att läroverken bör erhålla kompensation för bortfallande hyresinkomster,

att blivande övergångsbestämmelser bör bygga på skolförfattningssakkunnigas förslag,

att rektors medgivande skall inhämtas före uthyrning av lokaler eller avyttring av löseegendom, samt

att föreskrifter utfärdas som ger kommunerna möjlighet att välja övergång till det nya systemet från 1 juli 1958 eller 1 juli 1959.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna I: 398 och II: 505.

Av statsrådsprotokollet inhämtas i huvudsak följande.

Inledning

Skolförfattningssakkunniga har den 29 januari 1958 avlämnat en promemoria angående de allmänna läroverkens ekonomiska förvaltning.

Över ifrågavarande promemoria har *infordrade utlåtanden* avgivits av kammarkollegiet, kammarrätten, statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Malmöhus län, domkapitlen i Uppsala och Stockholm, styrelsen för lärarhögskolan i Stockholm, direktionen över Stockholms stads undervisningsverk, statens avtalsnämnd, utredningen angående redogöraransvaret m. m., samt 1952 års tjänstebostadsutredning.

Vidare har *yttranden* avgivits av svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, Stockholms skoldirektion, landsorganisationen i Sverige, statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation samt tjänstemännens centralorganisation.

Nuvarande förhållanden

Allmänna bestämmelser

Enligt gällande bestämmelser ankommer det på rektor vid allmänt läroverk att handha läroverkets ekonomiska förvaltning. Han ansvarar ensam för medelsförvaltningen med ett undantag: vården och ansvaret för byggnadsfonden vid läroverk, där sådan finnes, åligger lokalstyrelsen.

Beslut om *disposition av läroverkets medel* skall som regel fattas av rektor. Undantag gäller beträffande anlåtande av understöds- och premiekassan för belöningar åt eleverna, då rektor och kollegium tillsammans skall besluta, samt bokinköp, som bestämmes av läroverkets biblioteksnämnd. Beslut om användningen av donationsfondernas avkastning fattas i den ordning, som i urkunden är bestämd. Beslut om användande av byggnadsfond vid läroverk, där sådan finnes, fattas av lokalstyrelsen.

Bestämmelser rörande *sättet för uppgörande av de allmänna läroverkens räkenskaper* och den offentliga kontrollen över dem är meddelade i KK 1932: 188. Räkenskaperna, som skall omfatta under läroverkets omedelbara förvaltning stående kassor och fonder, avlöningsmedel, omkostnadsanslag

samt vissa ersättningar och avgifter, skall uppgöras i enlighet med av riksräkenskapsverket fastställt formulär och avslutas med budgetår.

Till styrkande av den i räkenskaperna utbalanserade behållningen skall inventering av kassor och fonder med avseende på såväl kontanta tillgångar som värde- och säkerhetshandlingar förrättas av två av lokalstyrelsen utsedda inventeringsmän. Sådan inventering skall ske dels vid slutet av varje budgetår, dels minst en gång under budgetåret. Jämväl vid ombyte av rektor skall inventering ske.

Vid läroverk, där byggnadsfond finnes, skall räkenskaperna över förvaltningen av denna underskrivas av lokalstyrelsen samt, där icke annorlunda är särskilt stadgat, årligen granskas av två revisorer, vilka utses av vederbörande kommunalstyrelse.

Sedan räkenskaperna underskrivits av rektor och — i förekommande fall — räkenskaperna för byggnadsfonden underskrivits av lokalstyrelsen och försetts med intyg om verkställd granskning, insändes räkenskaperna jämte tillhörande verifikationer till riksräkenskapsverket inom därför stadgad tid. Vid räkenskaperna fogas vederbörligen underskrivna instrument över de föreskrivna inventeringarna av kassor och fonder.

Medel hänförliga till läroverkets kassor och fonder skall, om de icke på annat sätt göres fruktbärande, insättas i bank å lämplig räkning för att uttagas efter behov. Alla övriga kontanta, för omedelbart förestående utgifter icke behövliga medel, såsom statsmedel, skattemedel m. m., skall vara insatta på checkräkning i riksbanken eller på postgirokonto hos postverket (KK 1951: 453).

Riksräkenskapsverket har den 15 april 1953 utfärdat cirkulär med anvisningar beträffande bokföringen och redovisningen vid de allmänna läroverken.

Den *centrala kontrollen* över läroverkens inkomster och utgifter samt över förvaltningen av dess medel utövar RRV enligt instruktionen för verket (KK 1957: 573). Med anledning härav åligger det RRV att tillse, att de räkenskaper och redovisningshandlingar, som skall ingivas till verket, blir vederbörligen granskade. Granskningen skall avse att kontrollera, förutom redogörelsernas överensstämmelse med fastställda formulär samt deras riktighet till siffran, att inkomsterna uppbäres och redovisas samt att utgifterna verkställas och bokföres i enlighet med gällande författningar m. m. ävensom att i övrigt vid förvaltningen av statens medel och andra tillgångar gällande föreskrifter följes samt nödig sparsamhet och statens bästa iakttages.

Enligt nuvarande ordning åvilar rektor *redogöraransvar* för läroverkens medel. Statligt redogöraransvar innebär, att vederbörande tjänsteman är ansvarig gentemot staten för bland annat riktigheten av de gjorda utbetalningarna. Detta medför, att han kan ådömas ersättningsskyldighet, oavsett om han vid granskningen haft möjlighet att upptäcka, att de i rekvisitionen upptagna beloppen varit felaktiga. Regeln är alltså, att den reviderande statliga myndigheten icke riktar återkravet mot sakägaren utan mot de statliga befattningshavare, som fattat beslut om utanordningen, med rätt för dessa att söka sitt åter hos vederbörande efter befogenhet. Enligt erfarenheten inlevereras emellertid det för mycket uppburna beloppet i flertalet fall av sakägaren, sedan anmärkning framställts.

Frågan om redogöraransvaret är f. n. föremål för utredning av år 1955 tillkallade sakkunniga.

Till hjälp på expeditionen har rektor *biträdespersonal* inom ramen för anvisade medel. Särskilda bestämmelser härom har meddelats genom beslut av 1953 års riksdag. Tidigare disponerades ett belopp ur avlöningsanslaget till arvoden åt sekreterare och biträden vid större läroverk, därjämte kunde ur läroverkets ljus- och vedkassa få bestridas viss kostnad för bland annat renskrivningsarbete.

Personal, som nu anlitas för biträde på rektorsexpeditionerna, utgöres av sekreterare och kamrerare, vilka i regel är vid läroverket anställda lärare, samt kontorspersonal. För bestridande av kontorsgöromålen må vara inrättade biträdestjänster i den reglerade befordringsgången och däremot svarande extra tjänster samt extra ordinarie och extra tjänster som kanslibitråde, kontorist eller kansliskrivare. Vid flertalet högre allmänna läroverk är en lönegradsplacerad biträdestjänst inrättad och vid några två. Vid de fristående realskolorna förekommer däremot i regel icke någon sådan tjänst. Vid somliga läroverk finns såväl sekreterare som kamrerare, vid andra endera, vid andra åter endast kontorspersonal.

Kostnader för denna biträdeshjälp bestrides ur anslagsposten till övrig icke-ordinarie personal. För innevarande budgetår gäller följande.

För varje läroverk fastställer skolöverstyrelsen ett anslagsbelopp, inom vilket utgifterna för avlöningsförmånerna till denna personal skall rymmas. Beloppet beräknas efter dels ett fast anslag för varje läroverk, dels ett rörligt anslag med visst belopp per lärjunge. Det sålunda beräknade anslagsbeloppet får av skolöverstyrelsen jämkas uppåt eller nedåt, i den mån särskilda omständigheter föranleder. För jämkningen uppåt får disponeras ett belopp, motsvarande sammanlagt högst 20 % av summan av de för de olika läroverken beräknade anslagsbeloppen.

Beträffande dispositionen av det för ett läroverk fastställda anslaget gäller följande. Arvode för uppdrag som sekreterare eller kamrerare eller för uppdrag att bestrida såväl sekreterar- som kamrerargöromål må icke utgå med högre belopp än 3 000 kronor för budgetår.

Biträdestjänst skall, oavsett de verkliga kostnaderna för avlöning vid tjänsten, anses belasta läroverkets anslagsbelopp med ett bestämt delbelopp, vilket, räknat för heltidstjänstgöring och budgetår, skall utgöra:

för kontorsbiträde (lönegrad A 1—5)	7 200
» kanslibitråde (lönegrad A 7)	8 600
» kontorist (lönegrad A 9)	9 300
» kansliskrivare (lönegrad A 10)	10 000

Om tillsättning av ifrågavarande tjänster, anställande av annan personal samt beslut om omfattningen av vissa tjänsteinnehavares åligganden m. m. är bestämmelser meddelade i läroverksstadgan (Ls) §§ 149 och 188.

Rektors medelsförvaltning omfattar: avlöningsmedel m. m., läroverkets kassor, donationsmedel, den statliga studiehjälpen (studiebidragen) till läroverkets elever, arvoden och ersättningar av statsmedel (utom löne-medel) dels till ledamöter i intagningsnämnd, dels till rektor och lärare i samband med privatisternas skriftliga prov samt omprövning för studentexamen, avgifter, erlagda av elever eller examinander i samband med vissa prövningar, stämpelmedel för lösen av betygsavskrifter.

Avlöningsmedlen utgör den ojämförligt största posten i rektors medelsförvaltning, och även om lönelistorna upprättas av kamrerare eller annan biträdespersonal, kan rektor på grund av redogöransvaret icke frigöra sig från arbetet med befattningshavarnas avlöning.

Som exempel på avlöningsbeloppens storlek må följande nämnas. Vid ett medelstort högre allmänt läroverk i ortsgrupp 3 med omkring 930 elever och 31 avdelningar utbetalades i avlöningar budgetåret 1956/57 ca 680 000 kronor, och som skattemedel inlevererades ca 290 000 kronor. Beloppet rörde sig alltså sammanlagt om nära 1 miljon kronor. Vid en medelstor samrealskola i ortsgrupp 3 med omkring 330 elever och 12 avdelningar uppgick avlöningarna samma budgetår till ca 240 000 kronor och skattemedlen till ca 100 000 kronor.

Hela avlöningsanslaget för de allmänna läroverken utgjorde budgetåret 1956/57 136 miljoner kronor. För innevarande budgetår omfattar det drygt 165 miljoner kronor.

Särskilda bestämmelser om läroverken i Stockholm

För de allmänna läroverken i Stockholm är den ekonomiska förvaltningen centraliserad till ett särskilt organ, *direktionen över Stockholms stads undervisningsverk*. Efter Kungl. Maj:ts bestämmande kan direktionen åläggas vissa uppgifter beträffande den ekonomiska förvaltningen även för andra läroanstalter. Sålunda har uppdragits åt direktionen att beträffande lärarhögskolan i Stockholm handha beräkningen och utbetalningen av löneförmåner åt styrelseledamöter, befattningshavare och ämneslärarkandidater.

Direktionen är enligt Ls § 206 tillika eforalstyrelse för stockholmsläroverken.

Jämlikt instruktionen för direktionen består den av följande ledamöter: överståhållaren såsom ordförande, biskopen i Stockholms stift, en av domkapitlet bland Stockholms prästerskap utsedd ledamot, en av Stockholms magistrat utsedd ledamot, två av Stockholms stadsfullmäktige utsedda ledamöter, rektorerna vid statens normalskola och nya elementarskolan, tre i tjänsten äldsta av rektorerna vid de övriga högre allmänna läroverken i Stockholm samt den i tjänsten äldste av rektorerna vid Stockholms realskolor.

Kansliet omfattar en sekreterare och en kamrerare, båda deltidsanställda, samt en kansliskrivare, en kontorist, ett biträde i reglerad befordringsgång och tillfällig arbetskraft.

Direktionens kansli verkställer uträkning och utbetalning av löner och sjukvårdersättningar m. m. till lärare och övrig personal. Uträkningarna grundar sig på uppgifter, som varje månad överlämnas från läroverken. Direktionen handhar även vården av fonder och stiftelser, som ställts under dess förvaltning. Övrig medelsförvaltning ankommer dock på vederbörande rektor. Ansvar för utanordningsbesluten och för vården av fonder och stiftelser åvilar kamreraren.

Medel till avlöningar och vissa omkostnader rekvireras hos skolöverstyrelsen.

Direktionen finansieras av statsanslag samt vissa räntemedel från Allmänna undervisningsverkens fond.

Avlöningsstaten för budgetåret 1957/58 är av följande omfattning.

Arvoden, bestämda av Kungl. Maj:t (må överskridas med 1 500 kronor)	10 200 kronor
Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal (må överskridas med 12 400 kronor)	44 400 »
Rörligt tillägg, förslagsvis	10 800 »

Skolstyrelseutredningens förslag m. m.

Skolstyrelseutredningen (SOU 1955: 31 s. 63—71) föreslog, att i den nya skolstyrelsens uppgifter skulle ingå att utöva den ekonomiska förvaltningen över styrelsen underställda skolor. Det finge betraktas som självklart, att så skulle vara fallet beträffande de så kallade kommunala skolorna. Utredningen hade emellertid funnit detsamma böra gälla ifråga om de allmänna läroverken. Sitt ställningstagande grundade utredningen *dels* på förutsättningen, att terminsavgifterna avskaffades, *dels* på uppfattningen, att ett överförande av den ekonomiska förvaltningen till skolstyrelsen skulle innebära en fastare anknytning av läroverket (sedan enhetsskolan genomförts gymnasiet) till kommunen och ge denna bättre möjligheter att överblicka och tillgodose skolans behov, *dels ock* slutligen på uppfattningen, att läroverksrektorerna så långt det vore möjligt borde befrias från kamerala göromål. I den ekonomiska förvaltningen inbegrep utredningen därför också med löneutbetalningarna sammanhängande frågor.

Skolstyrelseutredningen ansåg, att uträkning och utbetalning av lärarlönerna borde under skolstyrelsens inseeende ombesörjas på ett ställe för alla kommunens skolor. Kommunen borde handha förvaltningen av läroverkets kassor, varvid det ej borde vara nödvändigt att skilja på dessa. När det gällde utgifterna måste rektor med hjälp av huvudlärare, bibliotekarie och vaktmästare noga granska alla räkningar och genom attest vitsorda, att rekvirerade varor mottagits och att priserna överensstämde med anbud eller gjorda uppgörelser samt därefter överlämna räkningarna till likvidering. Vad angick beslut om inköp av olika slag, ansåg utredningen det vara nödvändigt, att rektor finge stor frihet att besluta inom ramen av beviljade årsanslag.

Även förvaltningen av donationsmedel borde överlämnas till skolstyrelsen, där ej för viss donation eller fond annat föreskrivits. Möjligheten till gemensam donationsförvaltning borde bibehållas. Donationsfondernas räkenskaper granskades nu av riksräkenskapsverket. Om två kommunalt valda revisorer utförde granskningen, måste sedan antingen räkenskapen insändas till riksräkenskapsverket eller också syntes enligt lagen om tillsyn av stiftelser redogörelse för varje år böra insändas till länsstyrelsen, även om det statliga undervisningsväsendets fonder för närvarande ej vore medtagna i denna lag.

Övriga penningmedel, som nu förvaltades av rektor såsom ersättning för provningar, examensavgifter och liknande borde alltjämt mottagas och utbetalas av rektor. Detsamma gällde de statliga studiebidragen.

Vid *remissbehandlingen* restes främst av formella skäl starka invändningar mot förslaget från bland annat skolöverstyrelsens, statskontorets och riksräkenskapsverkets sida.

I *propositionen* om skolväsendets lokala och regionala ledning (1956: 182 s. 61) uttalade departementschefen, att han fann de invändningar, som riktats mot utredningens förslag med hänsyn till nu gällande bestämmelser om bland annat redogöransvaret vara befogade. I likhet med statskontoret var departementschefen emellertid övertygad om att mycket skulle stå att vinna med den av utredningen föreslagna anordningen. Då departementschefen icke kunde ansluta sig till skolöverstyrelsens förslag att förlägga löneuträkning och löneutbetalningar för de allmänna läroverkens personal inom ett helt lån på mellaninstanserna, hade åtgärder vidtagits för att i

anslutning till den pågående utredningen om redogöransvaret m. m. få närmare uttrönt, vilka möjligheter som funnes att skapa förutsättningar för ett förverkligande av utredningsförslaget också på denna punkt. Departementschefen ville därför föreslå, att, om riksdagen icke riktade någon erinran häremot, Kungl. Maj:t skulle äga rätt att, därest de formella hinder, som nu funnes, undanröjdes, bestämma, i vilken omfattning de allmänna läroverkens ekonomiska förvaltning finge överflyttas på kommunen, där läroverket vore beläget.

Riksdagen underströk i likhet med utredningen vikten av att rektorerna befriades från uppgifter, varom här vore fråga. Det av Kungl. Maj:t begärda bemyndigandet lämnades emellertid icke, utan riksdagen förutsatte, att om det efter närmare utredning visade sig lämpligt att till skolstyrelsen överföra läroverkens ekonomiska förvaltning, förslag härom underställdes riksdagen (KSU 1956: 1 s. 112).

Skolförfattningssakkunniga

Allmänna synpunkter

Skolstyrelseutredningens förslag avser huvudsakligen de allmänna läroverkens medelsförvaltning, som med vissa obetydliga undantag skulle överflyttas från rektor till skolstyrelsen. Förslaget innebär, att kommunen skall mottaga inflytande medel, förvalta läroverkens kassor och även donationer, i den mån ej annat föreskrivits i donationsurkunden, samt ombesörja bokföringen. I utredningen framhålles särskilt, att uträknandet och utbetalandet av lärarlönerna borde under skolstyrelsens inseende ombesörjas på ett ställe för alla under skolstyrelsens förvaltning stående skolor. I remissyttrandena har i anslutning härtill i huvudsak behandlats frågor om läroverkens medelsförvaltning och rektorernas kamerala göromål.

Under uttrycket läroverkens ekonomiska förvaltning ingår emellertid även andra uppgifter än de kamerala och medelsförvaltande, såsom fastighetsförvaltningen och verkställande av inköp. Bestämmelser om den ekonomiska förvaltningen är meddelade i §§ 148 och 212—219 i Ls.

Den nya *skolstyrelselagen* (SFS 1956: 614) fastslår i 1 §, att varje kommun skall, efter vad i nämnda lag och särskilda författningar närmare bestämmes, vårda skolväsendet i kommunen, såvitt icke handhavandet därav tillkommer annan. Samma lag stadgar vidare i 5 § 1 mom., att kommunens skolstyrelse skall vara styrelse för bland annat allmänt läroverk och statligt gymnasium som finns i kommunen. Enligt lagens 7 § åligger det skolstyrelsen att, i den mån sådant ej tillkommer annan, ombesörja de angelägenheter avseende skolväsendet i kommunen som är att hänföra till förvaltning och verkställighet. Skolstyrelsen har enligt samma paragraf också att, om flera skolor eller skolformer står under styrelsens förvaltning, sörja för samordning och enhetlighet i deras verksamhet.

Skolstyrelselagstiftningen är alltså redan utformad på sådant sätt att det — i den mån inte undantag göres genom särskilda författningsbestämmel-

ser — skall ankomma på skolstyrelserna att handha även läroverkens förvaltning. Visserligen måste för läroverkens del åtskilliga sådana undantagsbestämmelser komma att bestå — utformningen av skolans inre arbete och ledningen av detta skall i princip fortfarande ankomma på rektor (jfr prop. 1956: 182 s. 59). Enligt riksdagens beslut skall skolstyrelsen emellertid ha att taga väsentlig befattning med lärartillsättningarna. Det har vidare förutsatts, att skolstyrelsen skall få befogenheter, som gör det möjligt att samordna och rationalisera utnyttjandet av lärarpersonal, skollokaler och materiel. De sakkunniga utgår för sin del ifrån att styrelsen skall handha *fastighetsförvaltningen*, däri inbegripet lokalernas uppvärmning, belysning etc. Rektor och rektorexpeditionen bör emellertid självfallet lämna de uppgifter och det biträde i övrigt, som är nödvändiga för arbetets fullgörande, exempelvis viss tillsyn, om så anses erforderligt. Även verkställandet av inköp för läroverkets behov bör såvitt möjligt centraliseras till en för alla skolor under skolstyrelsen gemensam instans, varvid kommunen ej för läroverkets speciella vidkommande bör vara bunden av de statliga föreskrifterna om upphandling. Vid inköp av undervisningsmateriel och böcker bör dock rektors och lärarnas speciella pedagogiska sakkunskap utnyttjas och viss bestämmanderätt tillerkännas dem.

Även en del uppgifter av administrativ eller skolsocial art, som åvilar rektorerna eller som de utan formellt åläggande fullgör, bör så vitt möjligt avlastas dem och handhas av kommunalt anställd personal. De sakkunniga är emellertid ej beredda att nu framlägga preciserade förslag härom. Ur arbetssynpunkt måste dock dessa uppgifter bli av mindre betydelse än de förut angivna.

Beträffande medelsförvaltning och övriga kamerala göromål vid de allmänna läroverken kan särskilt följande skäl anföras för att överflytta dem till kommunerna.

Det kamerala arbetet har ett nära samband med den ekonomiska förvaltningen i övrigt. Om fastighetsförvaltningen och andra förvaltningsuppgifter överflyttas till kommunen, är det ej lämpligt, att de kamerala göromålen kvarliggja hos rektor, bland annat därför att kompetenskonflikter lätt skulle kunna uppstå.

Läroverksrektorerna har i regel ej någon utbildning för kameralt arbete. Dyligt arbete och ledningen därav måste därför vara betungande för dem.

Ur rationaliseringssynpunkt är det lämpligt, att det kamerala arbetet vid de olika skolorna under skolstyrelsen handlägges på en central, väl utbyggd expedition. Det bör erinras, att i Stockholm direktionen över Stockholms stads undervisningsverk uträknar och ombesörjer utbetalningen av stadens läroverkslärarens löner och sjukvårdersättningar. Enligt vad de sakkunniga inhämtat har läroverkskommunerna regelmässigt en god kameralt organisation.

Den ekonomiska förvaltningen vid läroverken har med åren blivit alltmer arbetskrävande. Särskilt må framhållas, att det statliga lönesystemet för lärare blivit mycket invecklat, att löne- och tjänstgöringsfrågor för skolstäderskor blivit oproportionerligt tidskrävande, samt att arbetet med anskaffning och reparation av inventarier och materiel samt förande av förteckningar däröver har ökat avsevärt. De skolsociala arbetsuppgifterna, inberäknat studiehjälpen, har dessutom tillkommit. Även om rektor tilldelas personal för alla dessa arbetsuppgifter, måste han leda arbetet och ansvara för dess riktiga fullgörande, bland annat har han statligt redogöransvar för av honom förvaltade medel. Samtidigt har skolväsendets omdaning ställt ökade krav på rektorerna som pedagogiska ledare för läroverken. Det är önskvärt att denna sida av rektorernas verksamhet ställes i förgrunden. En effektiv begränsning av rektorernas arbetsuppgifter av icke-pedagogisk art är därför angelägen.

Ett överflyttande av medelsförvaltningen i fråga om statliga medel till kommunal myndighet kan icke ske med mindre man i vissa avseenden bryter med hittills tillämpade regler. De sakkunniga har i första hand undersökt, om förvaltningen av statsmedel skulle kunna överflyttas från rektorerna till *annan statlig myndighet*.

Invändningarna i remissyttrandena över skolstyrelseutredningens förslag avser väsentligen svårigheterna att tillämpa det statliga revisionssystemet och redogöransvaret beträffande statsmedel, som förvaltas av kommunala organ. Enligt vad de sakkunniga inhämtat torde nu pågående utredning om det statliga redogöransvaret ej kunna avslutas så snart, att resultatet därav kan föreläggas 1958 års riksdag. En viss uppmjukning av nämnda ansvar torde emellertid kunna förväntas.

Man skulle kunna tänka sig att låta rektor dela ansvaret med en »kamerare» eller möjligen att låta en sådan helt övertaga arbetsuppgifterna. Det förra alternativet skulle väl sannolikt icke frikoppla rektor i önskvärd omfattning, det senare alternativet skulle nog medföra en alltför heterogen samling redogörare — i denna sin egenskap endast arvodister och i vissa fall kanske icke ens statstjänstemän i övrigt. Mot båda alternativen kan invändas, att de med all sannolikhet skulle föranleda krav på ökad gottgörelse från medhjälparens sida och sålunda ställa sig dyrbara. Det kan vidare sättas i fråga, om man inte genom sådana anordningar skulle bibehålla ett alltför stort antal relativt dyrbara kamerala enheter med likartade arbetsuppgifter — framför allt i större städer — och sålunda underlåta att ta till vara de möjligheter till rationalisering som under alla förhållanden torde finnas.

Utan att man bryter mot någon av gängse principer för den statliga medelsförvaltningen kan det givetvis övervägas att sammanföra läroverkens medelsförvaltning eller delar därav, exempelvis löneuträkning och löneutbetalning, till något annat statligt organ. De som därvid synes kunna komma i fråga är länsstyrelse, länskolnämnd eller skolöverstyrelsen. Läns-

styrelserna torde emellertid redan förut ha tillräckligt stor arbetsbörda, de ifrågavarande uppgifterna ligger vid sidan av deras egentliga verksamhet, och lokalsvårigheter föreligger på många håll. En centralisering till skolöverstyrelsen finge väl närmast tänkas i samband med ett införande av databehandlingsmaskiner och skulle väl i så fall avse lärarlönerna. Huruvida en dylik centralisering lämpligen låter sig göra, ligger utom ramen för denna undersökning. En överflyttning enbart av bestyret med lönerna löser ej heller frågan helt. Att samla de medelsförvaltande uppgifterna hos länskolnämnderna skulle föranleda, att dessa organ måste ges en stark kameral organisation. I varje fall bleve det nödvändigt med en kamrerare och viss amanuens- och biträdespersonal. Om dylika löpande förvaltningsuppgifter skulle åvila länsskolnämnd, finge denna en annan karaktär och omfattning än som avsetts. Att utnyttja maskinella hjälpmedel, som man kunde göra vid en helt centraliserad löneuträkning och löneutbetalning, torde sannolikt ej komma ifråga med så många regionala organ och ett ur denna synpunkt sett så begränsat arbetsmaterial. Rekryteringsfrågan skulle också bli ett problem. I varje fall skulle det nog taga sin tid, innan dessa länsmyndigheter bleve helt funktionsdugliga.

Av det anförda framgår, att läroverkens medelsförvaltning och övriga kamerala göromål ej lämpligen bör överflyttas till annan statlig myndighet ens som en temporär åtgärd samt att starka skäl talar för att ifrågavarande uppgifter överföres på kommunerna. Det är angeläget att läroverksrektorerna befrias från ansvaret för dessa uppgifter redan vid skolstyrelsereformens ikraftträdande. De sakkunniga förordar därför, att ifrågavarande arbetsuppgifter överföres från rektorerna till kommunerna redan från och med den 1 juli 1958. Med hänsyn till de invändningar, som rests mot skolstyrelseutredningens förslag, har de sakkunniga i sitt förslag valt delvis andra lösningar än utredningen.

De allmänna läroverken får för närvarande anses ha karaktären av statliga institutioner, vilket ytterligare markerats genom slopandet av terminsavgifterna. Den omständigheten, att läroverken skall ställas under förvaltning av skolstyrelserna är ej avsedd att i princip ändra deras statliga karaktär. Läroverkens rektorer, lärare, vaktmästare och skolstäderskor m. fl. skall alltjämt vara statligt anställda.

Åtgärden att ställa en statlig institution under förvaltning av en kommunal nämnd är en nyhet, som kräver speciella bestämmelser i olika hänseenden. Detta gäller icke minst i fråga om medelsförvaltningen. Om denna skall ombesörjas av kommunerna synes det nödvändigt att detta sker i former som så litet som möjligt avviker från vad som gäller för kommunernas drätsel i allmänhet. De sakkunnigas förslag innebär därför på vissa punkter avvikelser från vad som eljest är brukligt i fråga om statlig medelsredovisning. Detta bör ses mot bakgrunden av läroverkens blivande särställning i förvaltningssystemet.

I samband med att kommunerna övertar läroverkens förvaltning, bör deras skyldigheter beträffande läroverken få en mera generell reglering samt mera enkla och överskådliga regler tillskapas. Vidare bör kommunerna tillförsäkras viss kompensation för sitt ökade bestyr med läroverken. De sakkunniga framlägger förslag även i dessa hänseenden.

Kommunens övertagande av medelsförvaltningen innebär icke, att rektor och rektorsexpeditionen helt frikopplas från alla därmed sammanhängande uppgifter. En viss uppgifts- och tillsynsskyldighet måste kvarstå, t. ex. registrering och rapportering av lärarens och övrig personals tjänstgöring och tjänstledigheter, attestering av räkningar, anteckningar om medelsanvändningen för läroverkets behov (alltså någon form av dispositionsbokföring) och förande av inventarieförteckningar.

Det må även framhållas, att frågan om överflyttande av medelsförvaltningen från rektor till annan myndighet bör hållas skild från frågan om beslutanderätten över användningen av de medel, som avser omkostnader av olika slag. Även om medelsförvaltningen överflyttas, kan rektors beslutanderätt över användningen bibehållas.

I det följande behandlar de sakkunniga huvudsakligen frågor om medelsförvaltning och kamerala göromål. Övriga grenar av läroverkens förvaltning behandlas endast i den mån de sakkunniga anser sig böra föreslå någon ändring.

Att närmare beräkna kommunernas kostnader för deras övertagande av ovan angivna förvaltningsuppgifter är ej möjligt utan vidlyftig utredning. Beträffande medelsförvaltningen och övriga kamerala göromål, inberäknat löneuträkningen, må dock nämnas, att kostnaden för kamrerare vid läroverken torde kunna uppskattas till i medeltal cirka 2 000 kronor om året och för kamerala göromål i övrigt till i medeltal 1 500—2 000 kronor för år. Medelkostnaden per läroverk för dessa arbetsuppgifter torde kunna uppskattas till 3 500—4 000 kronor för år. För de största läroverken blir givetvis kostnaden betydligt större och för små läroverk mindre. Vid dessa uppskattningar har bortsetts från rektors eget minskade administrativa arbete, som i stället skulle falla på annan befattningshavare.

Efter att ha anfört dessa allmänna synpunkter går de sakkunniga i sin promemoria in på olika detaljspörsmål. Härom inhämtas ur propositionen bland annat följande.

Redogöraransvaret

En vägande invändning mot skolstyrelseutredningens förslag är, att det strikta statliga redogöraransvaret ej kan tillämpas mot kommunala förtroendemän och tjänstemän. En förutsättning för kommunernas övertagande av läroverkens medelsförvaltning är därför, att denna fråga kan lösas på annat sätt.

Om statligt redogöransvar ej kan åläggas kommunala förtroendemän och tjänstemän, bör enligt de sakkunnigas mening i stället kommunen som sådan åläggas betalningsansvar gentemot staten beträffande statsmedel, som för läroverkets drift tillföres kommunen. Ansvariet bör begränsas till förvaltningsåtgärder, som är beroende av beslut av antingen kommunal nämnd eller av kommunal förtroendeman eller tjänsteman. Delegerar kommun sin beslutanderätt till läroverkets rektor, bör kommunen ersätta statsverket förluster på grund av rektors felaktiga åtgärder inom ramen för en sådan delegation.

Av den som sålunda genom sin åtgärd eller underlåtenhet orsakat kommunen förlust, lär kommunen i princip kunna utkräva ersättning i samma ordning som ifråga om kommunala medel. Enligt uppgift brukar kommunerna vid felaktig utbetalning eller försummad inbetalning i första hand vända sig mot den som mottagit det felaktigt utbetalade beloppet respektive försummat inbetalningen. Endast om denne ej verkställer inbetalningen och förtroendemannen eller tjänstemannen gjort sig skyldig till grövre försummelse, torde ersättningsanspråk komma ifråga.

Den ekonomiska risken för återbetalningsskyldighet till statsverket för kommunerna är ej särskilt stor. Under senare år har riksräkenskapsverket godkänt anmärkningar mot läroverksrektorer till ett sammanlagt belopp av lägst 20 000 kronor och högst 114 000 kronor per år, fördelade på ett stort antal läroverk och anmärkningar. De anmärkta beloppen har i regel återbetalats av betalningsmottagarna.

Kommunens ansvar gentemot statsverket bör icke avse åtgärder, som grundats på felaktiga statliga beslut. Om löneklassplaceringsbesluten skall fattas av länskolnämnden, bör kommunen således ej svara för felaktiga utbetalningar av statsmedel, som beror på felaktiga löneklassbeslut. För dessa bör vederbörande beslutande statstjänstemän kunna ställas till ansvar i eljest gällande ordning. Rektor föreslås i det följande genom författningsföreskrift få dispositionsrätten över vissa belopp av statsmedel och även i andra fall torde vissa statsmedel komma att ställas till rektors disposition, vilka dock mottages och utbetalas genom kommunens försorg. Beslutar rektor om en felaktig utbetalning av dylika medel, som han äger disponera enligt särskild föreskrift, bör rektor och ej kommunen bära det ekonomiska ansvaret härför.

Däremot bör kommunen gentemot statsverket svara för åtgärder, som beror på kommunala beslut grundade på felaktiga uppgifter av läroverkets rektor eller av annan statlig personal vid läroverket. I detta hänseende bör ifrågavarande befattningshavare jämföras med motsvarande befattningshavare vid de kommunala skolorna under skolstyrelsens inseende. Kommunerna torde i sådana fall kräva ersättning av dem endast under de ovan angivna förutsättningarna. Det bör emellertid anmärkas, att rektor och nämnda personal lämnar dessa uppgifter under ämbetsmannaansvar.

I detta sammanhang vill de sakkunniga avslutningsvis framhålla, att den föreslagna regleringen av det kommunala ansvaret anpassats efter nu gällande ordning för det statliga redogöransvaret. Om detta slopas eller modifieras, kan det vara anledning att ta upp frågan om läroverkskommuns ansvar till ny prövning.

Den kommunala bokföringen

Kommunernas bokföring av läroverken tillkommande statsmedel bör i möjligaste mån underlättas och fördelarna av deras vanligen centraliserade medelsförvaltning utnyttjas. Läroverken bör därför ingå i kommunernas övriga medelsförvaltning. Statsmedlen bör inflyta i den kommunala kassarörelsen och ej hållas åtskilda från kommunala medel. Vidare bör statsmedlen bokföras i de kommunala räkenskaperna efter i huvudsak eljest tillämpade kommunala bokföringsprinciper. Endast de jämkningar bör vidtagas, som erfordras med hänsyn till det statliga anslagssystemet och den statliga revisionen.

Revisionen

Den kommunala revisionen måste omfatta även läroverkens medelsförvaltning, eftersom denna skall ingå i den kommunala kassarörelsen. Revisionen måste under alla omständigheter avse den formella kontrollen av utgifters och inkomsters siffermässiga riktighet och överensstämmelse med fattade beslut, verifikationernas fullständighet o. d. Prövningen av författningenslenheten och lämpligheten av besluten om statsmedel bör däremot, för att dubbelrevision skall undvikas, kunna begränsas, i den mån en sådan prövning sker genom den statliga revisionen. De kommunala revisorerna bör dock vara oförhindrade att ingå även i en sådan prövning.

Den statliga revisionen bör närmast avse tillämpningen av gällande författningar och lämpligheten av vidtagna åtgärder. Den bör begränsas till mera väsentliga områden, nämligen posterna avlöningar och sjukvårdsersättningar. Dessa utgör sammanlagt i medeltal cirka 90 % av läroverkens omslutning av statsmedel. Här erfordras en speciell författningskännedom och revisionen är av stor betydelse för en enhetlig och riktig författningstillämpning.

Avlöningar

Den utan jämförelse största posten för statsmedel i läroverkens räkenskaper blir avlöningar. Arbetet med att uträkna avlöningar, upprätta lönelistor och utbetala lön bör nu överflyttas på kommunerna. Rektors och rektorexpeditionens arbete bör, som nämnts, begränsas till att lämna för löneuträklandet erforderliga uppgifter om anställnings- och tjänstgöringsförhållanden, tjänstledigheter m. m.

Det bör uttryckligen föreskrivas, att rektor ej är skyldig att besluta om eller beräkna personalens avlöningsförmåner. Härmed avses även sjukvårdsersättningar.

Sjukvårdsersättningar

Det vore önskvärt, om ett enhetligt handläggningssätt kunde genomföras beträffande ersättningen för sjukvård vid alla skolor under de nya skolstyrelserna. Den enklaste lösningen skulle vara, att skolstyrelserna utbetalade ersättningarna av statsmedel, som de skulle äga rekvirera hos länsstyrelserna utan företeende av verifikationer, varefter handlingarna sändes direkt till riksräkenskapsverket för revision. Riksräkenskapsverket torde

emellertid sakna erforderlig personal för revision av det mycket stora material, för vilket verket i så fall skulle bli första och enda revisionsinstans.

De sakkunniga förordar därför, att denna lösning tillsvidare begränsas till de allmänna läroverken. För riksräkenskapsverket innebär detta icke någon ökning av nuvarande revisionsmaterial. För kommunerna innebär förslaget, att de övertar läroverksrektorernas arbete med utbetalning av sjukvårdsersättningarna, till vilka de skall äga rekvirera statsmedel hos länsstyrelserna. Verifikationerna måste hållas åtskilda från verifikationerna på sjukvårdsersättningar vid statsunderstödda kommunala skolor, då de, som nämnts, jämte utdrag av räkenskaperna skall sändas direkt till riksräkenskapsverket för granskning.

Läroverkens kassor

Sedan läroverkens byggnadsfonder den 1 juli 1957 överlämnats till kommunerna, återstår tre kassor, nämligen expenskassan, biblioteks- och materiellkassan samt understöds- och premiekassan. Vid vissa läroverk finns dessutom mindre kassor utan större ekonomisk betydelse. Ett system med särskilda kassor för driftutgifter kan i och för sig anses föråldrat, men medför den fördelen, att rektor kan spara medel i en kassa för någon större framtida utgift och vid brist i en kassa låna medel från annan kassa, tills medel influtit. Dylika lån är emellertid icke tilltalande och bör undvikas enligt riksräkenskapsverkets anvisningar.

Om kommunerna skall överta förvaltningen av läroverkens ekonomi, bör systemet med särskilda kassor slopas, då det ej passar väl in i den kommunala bokföringen och representerar ett föråldrat bokföringssystem. Om i något fall statsmedel ej skulle inflyta i tid för viss utgift, som nu ankommer på kassorna, torde kommunerna ha möjlighet att förskotta beloppet av egna medel. De statsmedel, som framdeles skall motsvara nuvarande kassors medel, bör hos kommunerna — i analogi med vad som gäller för kassorna — kunna reserveras från ett redovisningsår för användning under närmast följande redovisningsår. Läroverkskassorna bör i kommunernas inkomst- och utgiftsstaten ersättas med motsvarande poster (litteror), nämligen expenser, bibliotek och materiel samt understöd och premier.

Övrig medelförvaltning

Enligt de sakkunnigas mening bör medelförvaltningen i sin helhet övergå från rektor till kommunen. Sälunda bör kommunen även förvalta läroverkets *donationer och fonder*, om ej annat särskilt föreskrivits, t. ex. i donationsurkunden (§ 218 Ls). Denna fondförvaltning bör emellertid alltjämt liksom nu stå under riksräkenskapsverkets tillsyn. Beslutanderätten om användningen av avkastningen bör givetvis ej ändras genom denna omläggning av förvaltningen.

Den *statliga studiehjälpen* bör avlastas rektor och centraliseras till den gemensamma skolexpeditionen eller annat kommunalt organ. Detta gäller i varje fall i fråga om mottagandet av statsmedel och utbetalande av studiehjälp. Även den övriga handläggningen av dessa ärenden bör i möjligaste mån avlastas rektor. De sakkunniga förutsätter, att dessa synpunkter be-

aktas vid utarbetandet av erforderliga ändringar i gällande studiehjälpsförfattningar.

I övrigt förekommer vid läroverken vissa arvoden och ersättningar i samband med intagning av elever samt vid prov och prövningar liksom även stämpelmedel för lösen av betygsavskrifter. Även dessa obetydliga belopp bör förvaltas av kommunen. De sakkunniga utgår emellertid från att kommunen åt rektor delegerar rätten att uppbära och utbetala dessa belopp, då så finnes vara mest praktiskt.

Rekvision av statsmedel

För närvarande äger rektor från länsstyrelsen rekquirera statsmedel för läroverkets behov. Han behöver därvid ej genom räkningar eller på annat sätt styrka, för vilka ändamål medlen erfordras. Det bör framdeles få ankomma på kommunerna att rekquirera erforderliga statsmedel hos länsstyrelsen. Beträffande de poster, som motsvarar nuvarande läroverkskassor, innebär de sakkunnigas förslag, att de medel, som må rekquireras, grundar sig på beslut av länskolnämnden eller skolöverstyrelsen.

Tjänstebostäder och hyresinkomster

Skolstyrelseutredningen har förutsatt, att den i samband med skolstyrelsereformen föreslagna förstärkningen av skolledarorganisationen, som väsentligen skall bekostas av staten, kompletteras med att kommunerna ställer biträdeshjälp i erforderlig utsträckning till skolexpeditionernas förfogande (SOU 1955: 31 s. 171). Departementschefen ansåg, att om staten åtog sig huvudparten av kostnaderna för den fackliga ledningen, borde det från varje kommuns sida betraktas som ett självklart och skäligt åtagande att sörja för att de rent arbetstekniska förutsättningarna för skolledarna bleve tillfredsställande ordnade (Prop. 1956: 182 s. 133).

Beträffande förvaltningen av de allmänna läroverken har skolstyrelseutredningen ej berört frågan, om särskild ersättning skall utgå till kommunerna för deras övertagande av förvaltningen. Denna fråga har ej heller behandlats i propositionen eller av riksdagen. Dessa arbetsuppgifter skulle kunna anses ingå i det, som kommunerna har att lämna som motprestation till den huvudsakligen av statsmedel bekostade förstärkningen av skolledarorganisationen. Resonemanget gäller särskilt realskolestadiet, som med tiden skall ersättas av försöksskolans högstadium. Detta stadium är en kommunal skolform, där kommunen svarar för förvaltningskostnaderna. Däremot talar vissa skäl för att kommunerna får någon ersättning för sin förvaltning av gymnasierna.

Om ersättning skall utgå till kommunerna för deras förvaltning av de statliga läroverken, bör denna icke utgå med visst kontantbelopp per år. En sådan lösning skulle strida mot allmänna statsbidragsutredningens principer för statsbidrag, vilka godtagits av 1957 års riksdag. I samband med sloandet av läroverkens terminsavgifter har Kungl Maj:t också i enlighet med dessa principer valt andra lösningar för att ekonomiskt tillgodose kommunerna (Prop. 1956: 123 s. 118 och 151).

Frågan om kompensation till kommunerna för arbetet med läroverkens förvaltning bör behandlas i samband med frågan om möjligheterna att få

till stånd en klar reglering av de ekonomiska mellanhavandena mellan stat och kommun. En sådan reglering har vid flera tillfällen efterlysts av svenska stadsförbundet, bl. a. i yttrandet över skolstyrelseutredningens betänkande. De sakkunniga vill i detta hänseende anföra följande.

Vid allmänna läroverk skall kommunen enligt gällande bestämmelser tillhandahålla *tjänstebostad* åt rektor samt — med undantag för vissa kommuner — åt vaktmästare och värmeskötare. Hyra för sådan tjänstebostad tillfaller statsverket. Kommun kan befrias från skyldigheten att hålla tjänstebostad men skall då ersätta statsverket med visst årligt belopp.

De sakkunniga förordar, att kommunernas skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad åt rektor upphäves och att skyldigheten att hålla tjänstebostad åt vaktmästare och värmeskötare begränsas till sådana fall då tjänstebostad erfordras för lokalernas tillsyn och uppvärmning. Denna begränsning till fall, då tjänstebostad är av väsentlig betydelse för de med tjänsten förenade arbetsuppgifternas fullgörande, ansluter sig till principbeslut av 1956 års riksdag i anledning av 1952 års tjänstebostadsutrednings förslag (SOU 1955: 30; Prop. 1956: 116; SU 118; Rskr 271). Hyran för tjänstebostad, då sådan förekommer, bör tillfalla kommunen och icke statsverket.

Då *läroverkets skollokaler* uthyres för annat än läroverkets behov, erhåller kommunen fr. o. m. den 1 juli 1957 halva hyresinkomsten, medan läroverkets biblioteks- och materielkassa får den andra hälften. Dessförinnan erhöll läroverkens kassor hela hyresinkomsten. De sakkunniga förordar, att dessa hyresinkomster i sin helhet tillfaller kommunerna. Det kan anses rimligt, att kommunernas skyldigheter att tillhandahålla skollokaler begränsas till skoländamål. Kan lokalerna även utnyttjas för annat ändamål, bör det vara kommunen, som får inkomsten härav. Självfallet bör kommunen då svara för de extra kostnader uthyrningen medför, t. ex. för städning och vakthållning.

Vidare bör den nya skolstyrelsens central för kommunen få bestämma, i vad mån och till vilka uthyrning må ske av skollokaler, som disponeras av skolstyrelsen underställda skolor. Härigenom kan uthyrningen samordnas och lokalerna utnyttjas mera effektivt. Beslutanderätten om uthyrning bör sålunda överflyttas från läroverkets rektor till skolstyrelsen. Detta får anses principiellt riktigt, då rektors beslutanderätt bör avse frågor, som har direkt samband med skolverksamheten. De sakkunniga vill emellertid understryka, att läroverkets dispositionsrätt till lokalerna gäller även för annat än undervisning, blott användningen äger samband med dess verksamhet, t. ex. pedagogdagar, föräldramöten och elevaftnar. Läroverkets institutioner bör få disponeras av skolstyrelsen endast om det ej medför olägenheter för därav berörda lärare.

Genom denna omläggning undvikes de praktiska bokföringssvårigheter m. m., som en hälftindelning av de ofta små hyresbeloppen medför. Dessa blir särskilt vanskliga att fördela, då lokaler är avsedda för både läroverkets och kommunens behov, t. ex. gymnastiksal-idrottshall och aula-teater. Sådana kombinerade anläggningar blir alltmer aktuella. Erhåller kommunen hela hyresinkomsten, kvarstår för fördelning endast vissa mindre omkostnadsbelopp nämligen för städning, för lön till värmeskötare och för hygieniska anordningar. I regel torde det vara möjligt att finna en rimlig fördelingsgrund för dessa kostnader.

Genom de ovan föreslagna anordningarna beräknas läroverkskommunerna erhålla följande approximativa belopp:

hyra för skollokaler ¹	kronor	280 000
av kommuner och lärare erlagda hyror ²	»	274 000
av vaktmästare erlagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse ²	»	160 000
	<u>Summa kronor</u>	<u>714 000</u>

Ovanstående belopp motsvarar i medeltal cirka 3 250 kronor per läroverk och drygt 5 kronor per elev. Det må anmärkas, att hyresinkomsterna för skollokaler varierar avsevärt. Sålunda hade budgetåret 1952/53 3 högre allmänna läroverk och 31 realskolor icke några hyresinkomster, medan 2 högre allmänna läroverk och 3 realskolor uppgivit hyresinkomster överstigande 20 000 kronor (SOU 1955:53 s. 350). Bortfallet av hyresinkomster bör kompenseras genom en motsvarande höjning av en blivande statlig anslagspost, bibliotek och materiel.

Det belopp, som sålunda sammanlagt tillfaller läroverkskommunerna, får anses vara en i stort sett skälig kompensation för deras bestyr med läroverkens ekonomiska förvaltning och vad därmed enligt förslaget sammanhänger. Begränsningen av skyldigheten att hålla tjänstebostäder får anses innebära en fördel av väsentligt större räckvidd för kommunerna än ovan angivna belopp utvisar.

Kommunernas åtaganden

För närvarande grundar sig kommunernas skyldigheter beträffande de allmänna läroverken på åtaganden. Dessa är noga specificerade och om det ifrågasättes någon ändring erfordras nya åtaganden av kommunerna. Senast i anslutning till 1956 års riksdagsbeslut om slopande av terminsavgifterna måste samtliga läroverkskommuner pröva, om de genom nya åtaganden skulle övergå på det nya systemet eller kvarstå på äldre bestämmelser. Så gott som alla kommuner har övergått på det nya systemet, dock torde den 1 juli 1958 alltjämt inemot 10 kommuner kvarstå på det äldre systemet med terminsavgifter. Skälet är i flera fall, att läroverket har många elever från andra kommuner, för vilka läroverkskommunen vill ha åtminstone någon ersättning.

För de kommuner, som övergått till avgiftsfri undervisning, är åtagandena nu enhetligt utformade beträffande skyldigheter i fråga om läroverks-
huset. Bestämmelserna i § 212 Ls har utformats i överensstämmelse med dessa åtaganden. Däremot föreligger alltjämt olikheter med avseende å skyldigheten att hålla tjänstebostäder åt vaktmästare och värmeskötare. Flera kommuner har ej åtagit sig denna skyldighet. Anledningen synes vara, att vid 1939 års löneroglering för ifrågavarande personal genom ett förbiseende ej kom att inflyta en föreskrift om kommunernas skyldigheter i detta hänseende. I samband med organisationsändringar o. d. har flertalet läroverkskommuner dock måst åtaga sig att hålla dylika tjänstebostäder.

Frågan behandlades av 1955 års riksdag i anledning av en anmärkning av konstitutionsutskottet (memorial nr 16), att Kungl. Maj:t i kungörelse den 19 november 1954 med ändring av bl. a. § 215 Ls föreskrivit skyldighet för läroverkskommunerna att hålla dylika tjänstebostäder utan att göra undan-

¹ Se prop. 1956: 123 s. 151.

² Se statsliggaren 1957/58 s. 672.

tag för de kommuner, som ej åtagit sig en dylik förpliktelse. Konstitutionsutskottet uttalade därvid (s. 5), att Kungl. Maj:t icke kan i administrativ ordning ålägga dessa kommuner den i förevarande stadgande angivna skyldigheten. »Sådant åläggande kan endast meddelas efter samtycke från riksdagen».

Systemet med detaljerade åtaganden av läroverkskommunerna är en kvarleva från äldre tid, som i dagens läge är opraktisk. En följd härav är även att kommunernas åtaganden sins emellan företer omotiverade olikheter. Särskilt olägligt är, att erforderliga ändringar i ofta ganska obetydliga frågor måste underställas fullmäktige i alla läroverkskommuner.

Genom skolstyrelsereformen har frågan kommit i ett nytt läge. Enligt 1 § skolstyrelselagen har varje kommun ålagts ett generellt ansvar för vården av skolväsendet i kommunen, vilket icke tidigare förelegat. Genom 2 § i lagen har vidare öppnats möjlighet för läroverkskommun att få ersättning från annan kommun för undervisning av elever från denna kommun och enligt 5 § i lagen skall den kommunala skolstyrelsen vara skolstyrelse även för allmänt läroverk i kommunen. Något rättsligt hinder synes icke föreligga mot att riksdagen beslutar, att nuvarande åtaganden ersättes med generella regler om kommunernas skyldigheter beträffande de allmänna läroverken. De sakkunniga hänvisar till konstitutionsutskottets ovan refererade uttalande (KU 1955:16 s. 5). Liknande uttalanden har gjorts i utslag av regeringsrätten (RÅ 1945 E 78) och inom doktrinen (Halvar Sundberg: Kommunalrätt, 4:e upplagan s. 508).

Realskoleutredningen har givit uttryck åt en annan uppfattning (SOU 1955:53 s. 372), men i propositionen (1956:123 s. 153) uttalades, att kommunerna icke torde »nu böra formligen åläggas förpliktelser gentemot läroverken utöver dem de redan åtagit sig».

De sakkunniga förordar, att generella bestämmelser för kommunernas åliggande beträffande läroverken nu fastställas, vilka skall ersätta de olika läroverkskommunernas tidigare gjorda åtaganden. Endast i samband med inrättande av nytt allmänt läroverk eller allmänt gymnasium bör som villkor föreskrivas, att kommunen åtager sig de förpliktelser, som enligt gällande föreskrifter åligger kommun gentemot allmänt läroverk. För en sådan omläggning erfordras beslut av riksdagen, liksom även i fråga om ändringar i de generella bestämmelserna.

En dylik omläggning är särskilt påkallad i samband med att kommunerna övertar läroverkens förvaltning. Deras skyldigheter behöver då närmare preciseras för undvikande av tvister. Härigenom tillgodoses även stadsförbundets önskemål om en klar reglering av de ekonomiska mellanhavandena mellan stat och kommun beträffande de allmänna läroverken.

De generella bestämmelserna bör, utom beträffande vissa detaljer, motsvara vad som nu gäller för flertalet läroverkskommuner med de begränsningar i skyldigheten beträffande tjänstebostäder, som ovan föreslagits. Bestämmelserna bör gälla för alla läroverkskommuner, således även för dem, som nu ej är skyldiga hålla tjänstebostäder åt vaktmästare och värmeskötare. För dessa kommuner innebär bestämmelserna, att de befrias från skyldigheten att hålla tjänstebostad åt rektor men i stället får skyldighet hålla tjänstebostad åt vaktmästare och värmeskötare, i den mån så erfordras för vakthållning eller uppvärmning av läroverket, varvid hyran för tjänstebostaden bör tillfalla kommunen.

De få kommuner, som ej övergått på systemet med avgiftsfri undervis-

ning, bör likaledes vara skyldiga övergå på det nya systemet. För dem bör dock övergången uppskjutas ett år för att bereda dem tillfälle ordna frågan om ersättning från andra kommuner, vilkas barn och ungdom anlitar läroverken ifråga.

Beträffande vissa av kommunernas åligganden må framhållas följande.

Om *läroverkstomt* föreskrives i § 56 Ls, att läroverkshus jämte härtill hörande byggnader bör vara beläget på en sund och fritt liggande plats, vilken tillika erbjuder tillräckligt utrymme för lärjungarnas lekar och rörelser i det fria samt medger uppförande av rast- eller lekskjul för deras vistelse ute vid dålig väderlek. Enligt § 212 Ls i dess lydelse före den 1 juli 1957 skulle kommun alltid vara skyldig att för läroverkshus med därtill hörande byggnader kostnadsfritt upplåta sådan byggnadsplats, som avses i § 56 Ls. Vid den ändring av § 212 Ls, som genomfördes genom KK 1957: 347, borttogs denna föreskrift, då det ansågs självfallet, att kommunen måste tillhandahålla tomt i samband med att den tillhandahöll läroverkshus. Frågan kommer i ett delvis annat läge, om kommunernas åligganden fastställs genom generella bestämmelser. De sakkunniga förordar därför, att det nu i Ls anges, att kommunen skall tillhandahålla lämplig tomt samt att denna skall vara ändamålsenligt planerad.

Kommunerna har från och med den 1 juli 1957 övertagit kostnaderna för bl. a. *bränsle* till lokalernas uppvärmning, medan staten svarar för avlöning åt värmeskötare och eldare. Att kommunens förpliktelse är begränsad till bränslekostnaden bör lämpligen tydligt framgå av stadgandet.

Hänvisningen i nuvarande bestämmelser om *statsbidrag* till byggnadsarbeten bör bibehållas, men motsvarande hänvisning om statsbidrag till elevhem och skolmåltider bör utgå och eventuellt inflyta på annan plats i stadgan.

Avveckling av vissa ersättningar

Till läroverken utgår för närvarande i vissa fall mindre bidrag, som är kvarlevor från äldre tider. I stift, där för de allmänna läroverkens behov finnes en premie- och fattigkassa, är denna kassas inkomster enligt § 216 mom. 1 Ls de medel, vilka blivit såsom ersättning för djäknepenningar till de allmänna läroverken anslagna. Inkomsternas fördelning emellan de i stiftet varande särskilda läroverkens understöds- och premiekassor må av domkapitlet med avseende på lärjungarnas antal och övriga omständigheter årligen uppgöras. Kassans behållning bör årligen i det närmaste utdelas samt varje läroverks andel till vederbörande rektor i rätt tid översändas. För ifrågavarande ändamål anvisas årligen i riksstaten under anslaget Allmänna läroverken: Ersättning för djäknepenningar m. m. 4 307 kronor 10 öre.

Dessutom utgår till understöds- och premiekassan vid vissa läroverk ersättning för förlorad helgonskyld (2 644 kronor 33 öre), samt till vissa läroverk i Lunds och Göteborgs stift ersättning för indragna landgillen och klockarpensioner (731 kronor 13 öre). Vidare utgår ersättning för studienskatten i Halland (66 kronor 92 öre) till »Göteborgs högre latinläroverk» och ersättning för 1/2 tunna kronotonde till »Växjö högre skola» (7 kronor). Även dessa ersättningar utgår från ovannämnda riksstatsanslag, som under en lång följd av år varit upptaget med oförändrat belopp, 8 500 kronor. Här ingår även ersättning till Visingsöfonden med 705 kronor.

I stift där byggnadskassa finnes, lämnas enligt § 216 mom. 2 Ls ur densamma, i mån av dess tillgångar och efter medgivande i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, bidrag till byggnad och underhåll av läroverkshus.

Frågan om indragning eller avlösning av ersättningarna från nämnda anslag har tidigare utretts. Vad därvid framkommit redovisas i Kungl. Maj:ts proposition.

De sakkunniga anser, att ifrågavarande ersättningar kan borttagas och anger följande skäl härför.

Redan då frågan prövades 1942 uttalades, att beloppen var så små att de ej hade verklig betydelse för läroverken. Genom penningvärdets fall har deras betydelse ytterligare minskats, då beloppen ej höjts. De utgör nu mindre än 1/20 000 av statens kostnader för driften av läroverken.

Genomföres de sakkunnigas förslag om generell reglering genom riksdagsbeslut av läroverkskommunernas skyldigheter, bör även de mindre ersättningsbelopp, som i ett par fall är avsedda för skolhusens underhåll kunna indragas utan kommunernas samtycke. Övriga belopp utgår för skolsociala ändamål eller för driften av läroverken. Statsverket svarar nu för kostnaderna för driften av läroverken utom beträffande vissa kostnader för tomt och lokaler, som ankommer på kommunerna. Staten anslår dessutom avsevärda belopp för skolsociala ändamål, särskilt må framhållas den nuvarande statliga studiehjälpen, som ej utgick, då frågan prövades 1942. Ersättningen för djäknepenningar m. m. är i jämförelse härmed betydelselös.

Genom slopandet av läroverkskassorna får, som nämnts, dessa ersättningar mera än tidigare samma karaktär som andra anslag under driftbudgeten.

Med hänsyn till dessa skäl förordar de sakkunniga, att ifrågavarande ersättningar indrages. Någon särskild compensation synes ej erforderlig, alldenstund staten anvisar för driften av läroverken och för skolsociala ändamål behövliga medel. Från stiftens byggnadskassor bör ej heller bidrag till byggnad och underhåll av läroverkshus utgå. Skulle något läroverk genom bortfallet av här ifrågavarande ersättningar bli i behov av ytterligare anslag, bör detta beaktas vid tilldelningen av statsmedel från riksstatsanslag.

Efter närmare utredning bör beslutas, om stiftens byggnadskassor och premie- och fattigkassor helt eller delvis bör avvecklas och hur med innesående medel bör förfaras.

Särskilda frågor

Direktionen över Stockholms stads undervisningsverk ombesörjer uträkning och utbetalning av löner och sjukvårdsersättningar beträffande läroverken i Stockholm. Direktionens verksamhet är avsedd att nedläggas den 1 juli 1958 och övertagas av Stockholms kommunala myndigheter. Direktionen har emellertid samma uppgifter beträffande *lärarhögskolan*, som ej kommer att sortera under Stockholms skolstyrelse. Lärarhögskolans löneuträkning är särskilt tidsödande och vanskelig, då många av lärarna tjänstgör vid olika skolor i Stockholm. Dessa uppgifter kan tänkas överflyttade antingen till skolöverstyrelsen eller till lärarhögskolan. Överstyrelsen har för närvarande ej personal, som fortlöpande sysslar med uträkning av lärarlöner. Dessutom har överstyrelsen lokalsvårigheter. Lärarhögskolan har redan nu hand om vissa löneutbetalningar och lokalfrågan kan ordnas. Dess administrativa och kamerala personal är emellertid redan nu hårt pressad

och kan ej utan förstärkning fullgöra de nya arbetsuppgifterna. Enligt de sakkunnigas mening bör löneuträkningen lämpligen överföras till lärarhögskolan, vars administrativa personal bör förstärkas med en väl kvalificerad biträdeskraft. Tillsynen och ansvaret för löneuträkningen torde böra fördelas mellan högskolans förste byråsekreterare och kassör.

Läroverket för vuxna i Norrköping mottager elever från hela riket, vilka delvis får undervisning per korrespondens. Om läroverket ej blir underställt skolstyrelsen i Norrköping, torde dess ekonomiska förvaltning tillsvidare böra handhas av rektor med erforderlig biträdeshjälp.

Riksstaten

Ett genomförande av de sakkunnigas förslag påkallar vissa jämkningar i riksstatsanslagens beräkning och uppställning.

I fråga om läroverkens *avlöningsanslag* torde få hänvisas till vad departementschefen anför i propositionen 1958: 1 (VIII ht s. 515 f). Anmärkas må vidare, att bland särskilda uppbördsmedel under avlöningsanslaget bortfaller posterna »av kommuner och lärare erlagda hyror» och »av vaktmästare erlagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse».

Läroverkens *omkostnadsanslag* måste utökas med tre nya poster, nämligen expenser, bibliotek och materiel samt understöd och premier. I samband därmed bortfaller bidragsanslaget till läroverkens kassor. Slutligen måste anslaget Ersättning för djäknepenningar m. m. få ändrad benämning, då det framdeles endast avser ersättning till Visingsöfonden. Om en omläggning av sistnämnda fond pågår nu utredning.

Anslagen till direktionen över Stockholms stads undervisningsverk (avlönningar och omkostnader) kan utgå ur riksstaten redan för budgetåret 1958/59 (se Prop. 1958: 1, VIII ht s. 516).

Övergångsordningar

De sakkunnigas förslag bör i allt väsentligt genomföras från och med den 1 juli 1958. Vissa delar av förslaget bör dock genomföras först från och med den 1 juli 1959, bland annat med hänsyn till svårigheten att ändra redan begärda anslag å riksstaten för budgetåret 1958/59.

Anslag till läroverkens kassor är upptaget i förslaget till riksstat för budgetåret 1958/59. En omläggning kan ej påräknas. De sakkunniga förordar, att läroverkens kassor bibehållas till den 1 juli 1959, men att förvaltningen av dem övertages av kommunerna redan från och med den 1 juli 1958. De sakkunniga inser, att detta är olägligt för kommunerna, men anordningen är dock genomförbar, om erforderligt samarbete sker mellan läroverkens rektorsexpeditioner och kommunernas medelsförvaltare.

Till biblioteks- och materielkassorna har för nästa budgetår medel beräknats med hänsyn till att hälften av hyresinkomsterna från läroverkens lokaler skulle tillfalla kassorna. Dessa hyresinkomster bör därför övergå till kommunerna först från och med den 1 juli 1959.

I förslaget till avlöningsanslag för nästa budgetår är upptagna inkomstposter för hyror m. m. för tjänstebostäder. De sakkunniga anser emellertid det vara angeläget att den av de sakkunniga föreslagna reformen beträffande tjänstebostäder eller ersättning därför samt tjänstebostadshyror genom-

föres redan då kommunerna övertager läroverkens förvaltning och förordar därför, att detta förslag genomföres redan från och med den 1 juli 1958.

Avvecklingen av ersättning för djäknepenningar m. m. bör anstå till den 1 juli 1959, då anslag för ändamålet föreslagits för nästa budgetår.

De läroverk, som ej övergått på systemet med avgiftsfri undervisning, bör som nämnts få bibehålla denna anordning under nästa budgetår, dock bör även här kommunerna överta medelsförvaltningen redan från och med den 1 juli 1958.

Remissyttranden

Av remissmyndigheterna har endast statstjänstemännens riksförbund helt avstyrkt de sakkunnigas förslag. En ledamot av riksräkenskapsverket har ansett sig i första hand böra förorda, att den nuvarande ordningen i princip bibehålles. Skoldirektionen i Stockholm har biträtt sakkunnigförslaget såtillvida, som den förordat att kommunen i sak åtager sig de föreslagna förvaltningsuppgifterna men ansett att detta skall ske på grundval av ett avtal med staten. I övrigt har vad de sakkunniga föreslagit tillstyrkts eller lämnats utan erinran. De hörda myndigheternas och organisationernas synpunkter har närmare redovisats i Kungl. Maj:ts proposition.

Departementschefen

Departementschefen har anfört i huvudsak följande.

Skolförfattningssakkunniga har i förevarande promemoria behandlat två huvudspörsmål. Det ena gäller den ekonomiska förvaltningen av de allmänna läroverken och närmast huruvida denna förvaltning, såsom vid 1956 års beslut om skolstyrelsereformen ifrågasattes, bör överflyttas till de kommunala skolstyrelserna. Det andra gäller frågan om att ersätta det nu tillämpade systemet med särskilda ekonomiska åtaganden av läroverkskommunerna med generella författningsbestämmelser om vad som skall åligga sådan kommun. Det är helt naturligt, att det vid bedömandet av i synnerhet det första spørsmålet uppkommit åtskilliga problem av principiell och formell art att ta ställning till, då detta ju gäller huruvida den ekonomiska förvaltningen av en statlig institution skall läggas i händerna på ett kommunalt organ. En dylik anordning, vilken de sakkunniga nu föreslagit, saknar för närvarande motsvarighet inom vår förvaltningsorganisation.

Skulle det befinnas ändamålsenligt att i huvudsak överflytta den ekonomiska förvaltningen av statsläroverken till kommunerna bör lämpligen i samband därmed enkla och överskådliga regler skapas beträffande fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna, inklusive förvaltningskostnaderna, för de allmänna läroverken. De sakkunniga har därför tagit upp även denna fråga. Jag vill redan här uttala min tillfredsställelse över det sätt på vilket de sakkunniga angripit de komplicerade problem de ställts inför. De har haft som mål att skapa praktiska lösningar och har för att nå sådana inte tvekat att delvis avvika från traditionella betraktelsesätt

på förhållandet stat—kommun. Efter överbäganden av de sakkunnigas olika förslag har jag funnit, att de med läroverkens ekonomiska förvaltning sammanhängande spörsmålen i allt väsentligt bör lösas enligt av de sakkunniga angivna linjer.

En diskussion av de förevarande frågorna måste enligt min liksom enligt de sakkunnigas mening utgå från 1956 års skolstyrelselag och från de tankegångar som bär upp denna lag. I dess första paragraf fastslås sålunda, att varje kommun skall vårda skolväsendet i kommunen och i femte paragrafen stadgas, att kommunens skolstyrelse skall vara styrelse för bland annat allmänt läroverk och statligt gymnasium. Vidare betonar lagen styrelsens uppgift att sörja för samordning och enhetlighet inom skolväsendet. Om man bortser från sådana myndigheter, som haft att bedöma de förevarande spörsmålen från någon speciell synpunkt — hit torde bland annat kammarkontoret i Stockholm få hänföras — har de sakkunnigas promemoria vid remissbehandlingen oftast bedömts mot bakgrunden av de utvecklingstendenser på det skolorganisatoriska området, vilka kan sägas ha fått sitt uttryck i skolstyrelselagen. Förslagen har också med endast ett par undantag blivit föremål för tillstyrkanden. Detta tolkar jag så, att man allmänt låtit den praktiska synpunkten dominera och accepterat det förhållandet att på skolans område en alltmera intim samverkan och samordning mellan statligt och kommunalt är nödvändig och att de organisatoriskt-tekniska lösningarna, i den mån det går, måste anpassas härefter.

Jag ämnar i fortsättningen väsentligen uppehålla mig vid tre frågor; för det första vid den som rör kommunens ansvar för statsmedel som uppburits för läroverkets drift, för det andra vid frågan om ekonomisk gottgörelse till kommunerna för övertagandet av bestyret med den ekonomiska förvaltningen av läroverken och för det tredje vid frågan om generella ålägganden för läroverkskommunerna i stället för åtaganden från fall till fall.

Beträffande det så kallade redogöraransvaret vill jag framhålla följande. De befattningshavare, som för statliga myndigheters och institutioners räkning förvaltar anslagsmedel och i den egenskapen har att fatta utanordningsbeslut, är underkastade det särskilda redogöraransvar, som innebär, att de är personligen ansvariga för riktigheten av utbetalade belopp och i administrativ ordning kan åläggas att ersätta statsverket vad som vid revision bedömes vara felaktigt utgivet. Ersättningsskyldighet inträder oberoende av om den felaktiga åtgärden varit ursäktlig eller inte. Detta strikta ansvar gentemot staten gäller för närvarande i princip endast i fråga om befattningshavare med staten själv som huvudman. Skolstyrelseutredningens förslag, att de allmänna läroverkens ekonomiska förvaltning skulle överflyttas från rektor till den kommunala skolstyrelsen, innebar följaktligen en skarp avvikelse från gällande ordning och mötte från principiella utgångspunkter också starkt motstånd vid remissbehandlingen. Att någon skulle bära ansvar för omhändertagda statsmedel var därvid å ena sidan klart men å andra sidan framfördes mycket allvarliga betänkligheter mot att utsträcka det statliga redogöraransvaret till kommunala tjänstemän eller förtroendemän. Enligt riksräkenskapsverkets mening syntes en sådan anordning överhuvudtaget inte kunna komma ifråga. Hela problemet om läroverkens ekonomiska förvaltning ställdes därför på framtiden i avvaktan på resultatet av ytterligare utredning.

Skolförfattningssakkunniga, som haft detta uppdrag, har dels funnit det lämpligaste av redovisade alternativ vara att överföra förvaltningen av de

statliga läroverken på de kommunala skolstyrelserna dels utgått ifrån att statligt redogöraransvar ej kan eller bör läggas på kommunala förtroendemän eller tjänstemän. Deras förslag till lösning av problemet innebär i kort-
het, att ansvaret gentemot staten för en korrekt användning av de stats-
medel för läroverkets drift, som den kommunala skolstyrelsen skall ha om
hand, ålägges kommunen som sådan. Utbetalas dylika medel i strid mot
gällande författningar eller särskilda föreskrifter skall kommun således vara
skyldig att efter beslut av riksräkenskapsverket eller, efter besvär, av kam-
marrätten återbetala motsvarande belopp till statsverket. Det förutsättes
därvid, att kommunen i princip skall kunna utkräva ersättning av den, som
genom sin åtgärd åsamkat kommunen förlust, i samma ordning som eljest
gäller inom kommunal förvaltning.

Beträffande förslaget innebär i detalj hänvisar jag till den föregående
redogörelsen. Jag vill emellertid här framhålla att denna del av förslaget,
om än inte helt tveklöst i samtliga fall, godtagits i princip av alla hörda
remissinstanser utom två. Särskild vikt fäster jag i detta sammanhang vid
den positiva inställning som kommunförbunden visat.

Skoldirektionen i Stockholm har framhållit, att Stockholms stad av skilda
skäl bör medverka till en positiv lösning av de förevarande frågorna och
att direktionen i sak biträder de sakkunnigas intentioner men att samver-
kan mellan kommunen och staten bör regleras genom avtal och ej författ-
ningsvägen. Jag har tidigare utförligt redovisat de från Stockholms stads
sida framförda kritiska synpunkterna. Vad staden anfört har emellertid
inte givit mig skäl att förorda avvikelser, varken generellt eller för Stock-
holms stads vidkommande, från sakkunnigförslaget i vad det avser formen
för reglering av den mellan stat och kommun önskvärda samverkan på
detta område.

För egen del biträder jag de sakkunnigas förslag att den ekonomiska
förvaltningen av läroverken bör överflyttas på skolstyrelserna. Till frågan
om i vilken utsträckning det bör ske, återkommer jag i det följande. Be-
träffande utformningen av det kommunala betalningsansvaret förordar jag,
med hänvisning till vad jag nyss anfört, den av de sakkunniga föreslagna
lösningen.

Det andra av de tre förut angivna huvudspörsmålen jag ämnar gå när-
mare in på gäller kommunernas ersättning för övertagandet av den för-
valtningsuppgift det här är fråga om. Denna uppgift kan givetvis inte
övertagas av kommunerna, utan att vissa kostnader därigenom åsamkas
dem. De sakkunniga framhåller emellertid, att arbetsuppgiften skulle kun-
na anses ingå i det som kommunerna har att lämna som motprestation
för den huvudsakligen av statsmedel bekostade förstärkningen av skol-
ledarorganisationen som nyligen beslutats. För egen del synes de sakkun-
niga dock inte helt ansluta sig till ett dylikt betraktelsesätt, eftersom de
framlägger förslag om direkt kompensation till läroverkskommunerna för
de kostnader läroverksförvaltningen skulle vålla dem. I enlighet med prin-
ciperna för 1957 års statsbidragsreform anses denna emellertid inte böra
utgå i form av kontantbelopp utan i stället genom att kommunerna befrias
från vissa skyldigheter samt erhåller rätt att tillgodogöra sig vissa belopp,
som nu tillföres statsverket.

De sakkunniga har inte närmare beräknat vad reformen skulle kosta
kommunerna men har uppskattat genomsnittskostnaden för medelsförvalt-

ningen till 3 500—4 000 kronor per läroverk och år. För de största läroverken säges kostnaden vara betydligt större och för små läroverk mindre.

De sakkunniga föreslår, att kommunernas nuvarande skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad åt rektor upphäves och att skyldigheten att hålla dylik bostad åt vaktmästare och värmeskötare begränsas till vissa fall samt att hyran för sådan tjänstebostad, då den förekommer, skall tillfalla kommunen och inte som nu statsverket. Vidare föreslås, att kommunen skall äga uppbära hela hyresinkomsten av uthyrning av läroverkslokalerna mot hälften för närvarande. Ett genomförande av dessa anordningar beräknas medföra en inkomstökning för kommunerna av cirka 714 000 kronor eller i medeltal 3 250 kronor per läroverk och anses av de sakkunniga innebära en i stort sett skäligen kompensation för deras bestyr med läroverkens ekonomiska förvaltning och vad därmed enligt förslaget sammanhänger.

Innan jag går närmare in på denna del av förslaget, vill jag anknyta till den av de sakkunniga anförda synpunkten att övertagandet av nämnda bestyr skulle kunna anses som en motprestation för de betydande kostnader, staten påtagit sig för en förbättrad skolledarorganisation. I motsats till kammarkontoret i Stockholm anser jag det vara alldeles klart, att skolstyrelsereformen måste betraktas som en helhet, i vilken omorganisationen av skolväsendets fackliga ledning ingått som en del och nu förevarande organisationsfråga utgör en annan del. Det vore därför enligt min mening i och för sig rimligt om man tillmätte de ekonomiska insatser staten förklarar sig beredd att göra i detta sammanhang en sådan vikt att de förhållandevis små kostnader läroverkens ekonomiska förvaltning skulle vålla läroverkskommunerna inte särskilt behövde ersättas. För egen del anser jag dock inte att saken bör betraktas på detta sätt, utan jag ansluter mig till de sakkunnigas förslag om kompensation till läroverkskommunerna, men jag anser å andra sidan det nyssnämnda resonemanget ha den relevans för frågans bedömning, att anspråk på en ersättning, som exakt svarar mot den enskilda kommunens kostnader för läroverkens förvaltning, inte med fog kan resas, även om man begränsar sig till en snävt ekonomisk syn på frågan.

Stockholm har beräknat kostnaderna för läroverksförvaltningen till 200 000 kronor och den kompensation som skulle erhållas till 145 000 kronor. Staden skulle således själv bidra med 55 000 kronor. Härvid har emellertid staden förutsatt, att den inte skulle kunna tillgodogöra sig några som helst inkomster genom uthyrningen av läroverkslokaler även om den får uppbära hyresbeloppen ograverade. Hur därmed än må komma att bli, anser jag att man skall bedöma den framräknade kostnaden av 55 000 kronor mot bakgrunden av det enligt min mening i sammanhanget betydelsefulla förhållandet att staden från den 1 juli 1958 kan beräknas komma i åtnjutande av cirka 750 000 kronor i statsbidrag till sin skolledarorganisation utöver vad som nu utgår.

Stadsförbundet har under framhållande av att under en övergångstid vissa kommuner kommer att bli överkompenserade och andra underkompenserade likväl ansett sig kunna godtaga sakkunnigförslaget i denna del med hänsyn till den icke oväsentliga fördel av principiell vikt, som säges ligga i att skyldigheten att hålla tjänstebostäder skulle starkt begränsas. Landskommunernas förbund har inte haft något att erinra mot den föreslagna formen för kompensation. Inte heller från min sida föranleder de föreslagna ändringarna av bestämmelserna rörande tjänstebostäder och ut-

hyrning av läroverkets lokaler någon erinran, utan jag förordar, att de vidtages och att läroverkskommunerna beredes den kompensation för bestyret med läroverkens ekonomiska förvaltning som blir en följd därav.

Det spörsmål jag senast berört hänger i viss mån samman med den tredje huvudfrågan, vilken gäller möjligheterna att åstadkomma en klar reglering av de ekonomiska mellanhavandena mellan stat och kommun på läroverksområdet. Det är nämligen angeläget, att en sådan reglering kommer till stånd i samband med att kommunerna övertager läroverkens ekonomiska förvaltning, enär preciserade skyldigheter och rättigheter, lika beträffande alla läroverk, måste underlätta samverkan mellan stat och kommun och bidra till att tvistigheter undvikas.

Systemet med detaljerade individuella åtaganden av läroverkskommunerna är, som de sakkunniga framhåller, en kvarleva från äldre tid, vilken i dagens läge medför åtskilliga olägenheter. För de kommuner, som från den 1 juli 1957 övergått till systemet med avgiftsfri undervisning, har åtagandena, i vad de gäller läroverkshusen, utformats enhetligt och de överensstämmer nu med innehållet i § 212 i läroverksstadgan. Däremot föreligger av skäl, som jag i det föregående redovisat, olikheter i fråga om skyldigheten att hålla tjänstebostäder åt vaktmästare och värmeskötare. De sakkunniga föreslår, att de särskilda åtagandena skall ersättas med generella bestämmelser, vilka utom beträffande vissa detaljer bör motsvara vad som nu enligt gjorda åtaganden gäller för flertalet läroverkskommuner, dock med de inskränkningar i fråga om skyldigheten att hålla tjänstebostäder som de sakkunniga föreslagit och jag nyss förordat. För de kommuner, som nu inte är skyldiga att hålla bostäder åt vaktmästare och värmeskötare skulle ett genomförande av detta förslag innebära, att de befriades från skyldigheten att hålla tjänstebostad åt rektor men bleve skyldiga att, om så skulle erfordras för vakthållning eller uppvärmning av läroverket, hålla tjänstebostad åt vaktmästare och värmeskötare. Hyran för dylik bostad skulle dock tillfalla kommunen.

Enligt sakkunnigförslaget borde efter en övergångstid av ett år även de kommuner, ett tiotal, som ännu inte övergått till systemet med avgiftsfri undervisning, underkastas de generella bestämmelserna. Den av de sakkunniga föreslagna lydelsen av dessa framgår av § 213 i ett av dem utarbetat författningsutkast.

Såväl stadsförbundet som skoldirektionen i Stockholm ansluter sig i princip till tanken att generella bestämmelser bör avlösa de särskilda åtagandena men båda remissinstanserna vänder sig mot att läroverkskommunernas åligganden skall fixeras i enlighet med nu gjorda åtaganden utan någon mera genomgripande utredning om kostnadsfördelningen. Att nu göra en dylik utredning anser jag emellertid av flera skäl inte vara påkallat eller lämpligt. Jag vill understryka, att ett införande av generella bestämmelser i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag inte skulle medföra någon ekonomisk belastning för kommunerna, utöver vad som redan följer på grundval av gjorda åtaganden. Då så är förhållandet och några principiella invändningar från kommunalt håll inte rests mot den utan tvivel rationella åtgärden att ersätta dessa åtaganden med generella bestämmelser av det huvudsakliga innehåll de sakkunniga föreslagit, förordar jag, att förslag förelägges riksdagen att besluta, att denna åtgärd vidtages.

Efter dessa ställningstaganden till principspörsmålen övergår jag till vissa detaljer i de sakkunnigas förslag.

Det har vid remissbehandlingen framhållits, att ett genomförande av de framlagda förslagen inte skulle medföra någon nämnvärd vinst, då läroverkets rektor ändå inte skulle kunna skiljas från de ekonomiska förvaltningsuppgifterna, samt att kompetenskonflikter mellan rektor och skolstyrelse lätt skulle uppkomma. Jag vill med anledning härav först framhålla, att frågorna om å ena sidan själva förvaltningen av medlen och å andra sidan rätten att besluta över deras användning måste hållas i sär. Det förslag jag här förordat innebär, att bokföring, redovisning och utbetalning av läroverksmedlen helt och hållet skall ombesörjas av skolstyrelsen, som också skall förfoga över vad som anslagits till avlöningar, sjukvårdsersättningar och expenser, medan rektor, i förekommande fall med stöd av biblioteksnämndens respektive kollegiets beslut, skall disponera över medlen till bibliotek och materiel samt till understöd och premier. Naturligtvis kan rektor inte helt befrias från varje befattning med den ekonomiska förvaltningen i övriga avseenden utan en viss uppgifts- och tillsynsskyldighet måste kvarstå för honom. I enlighet med de sakkunnigas uppfattning anser jag emellertid, att det uttryckligen bör stadgas, att rektor icke är skyldig att besluta om eller beräkna avlöningsförmåner eller sjukvårdsersättningar till personalen. Jag vill slutligen i klarhetens intresse här framhålla, att redogöransvar för rektor i fortsättningen endast kan komma i fråga i den utsträckning som följer av hans handhavande av posterna bibliotek och materiel samt understöd och premier.

Vad de sakkunniga föreslagit angående förvaltningen av donationer och fonder, medel för den statliga studiehjälpen samt ersättningar i samband med provningar och dylikt föranleder ingen erinran från min sida. Beträffande den statliga studiehjälpen torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare utredning vidtagna erforderliga ändringar i gällande författningar, vilka bör avse även andra skolformer än de allmänna läroverken.

I fråga om rekvisition av statsmedel kan jag biträda vad de sakkunniga föreslagit utom i ett avseende, nämligen beträffande rätten att besluta om tilldelande av expensmedel. Rekvisition av dessa skulle enligt de sakkunnigas mening grunda sig på beslut av länsskolnämnd. Jag förordar emellertid att skolöverstyrelsen, som för närvarande fattar motsvarande beslut och således äger erfarenhet på området, bibehåller denna uppgift tills vidare.

Riksräkenskapsverket har ansett, att medel till expenser bör utanordnas förskottsvis med 90 procent av närmast föregående redovisningsårs kostnader, varefter en slutreglering skulle ske påföljande redovisningsår mot företeende av bokföringsutdrag m. m. I detta avseende finner jag inte skäl förorda avvikelser från sakkunnigförslaget, då enligt min mening anledning ej finns att föreskriva en generell skyldighet att lämna redovisning för dessa medel, vilket synes vara avsikten med riksräkenskapsverkets förslag. Där emot bör läroverkskommun vara skyldig att på anfordran av vederbörande statlig myndighet lämna de uppgifter och det verifikationsmaterial som erfordras för myndighetens bedömning av verksamhetens handhavande. Vidare bör, såsom ämbetsverket föreslagit, föreskrivas, att samtliga för statens räkning förvaltade läroverksmedel skall redovisas särskilt å härför upplagda inkomst- och utgiftskonton för att det vid inspektion av läroverken från statlig myndighets sida eller eljest skall vara möjligt att utan

svårigheter ta del av räkenskaperna. I enlighet med riksräkenskapsverkets förslag bör vidare den kommunala revisionen även avse kontroll av att littereringen skett i förskriven ordning.

Med undantag för de avvikelser jag sålunda förordat, bör vad de sakkunniga föreslagit i fråga om revision och den kommunala bokföringen i huvudsak vinna tillämpning.

På grund av de uttalanden som gjorts av såväl statskontoret som riksräkenskapsverket torde från och med budgetåret 1959/60 medel för avlöande av icke-ordinarie vaktmästar- och eldarpersonal och övrig betjäning vid läroverken böra belasta anslagsposten till avlöningar åt övrig icke-ordinarie personal under läroverkens avlöningsanslag. Expenskostnaderna i övrigt, inklusive kostnaderna för städpersonal, torde alltjämt böra belasta läroverkens omkostnadsanslag. Beträffande städpersonalen vill jag framhålla, att de föreslagna ändringarna i medelsförvaltningen inte skall medföra ändringar i det förhållandet att denna personal är statligt anställd. Dess löne- och anställningsvillkor skall således alltjämt regleras genom avtal, som träffas mellan statens avtalsnämnd och statstjänarkartellen.

De sakkunniga har föreslagit, att vissa av statsmedel utgående ersättningar för djäknepenningar, förlorad helgonskyld samt indragna landgillen och klockarpensioner upphör att utgå. För dessa ersättningar har under en följd av år 8 500 kronor anvisats under särskilt anslag på riksstaten. Beloppet har fördelats på ett tjugotal poster, vilka saknar all betydelse för täckande av läroverkens driftkostnader. Då något skäl ej finns att bibehålla detta anslag vid sidan av andra anslag till läroverkens driftkostnader, tillstyrker jag, att ifrågavarande ersättningar med av de sakkunniga föreslaget undantag för ersättningen till Visingsöfonden av 705 kronor upphör med utgången av nästa budgetår.

Av redogörelsen för nuvarande förhållanden på ifrågavarande område framgår, att huvuddelen av den ekonomiska förvaltningen av Stockholmsläroverken ombesörjes av ett särskilt statligt organ, direktionen över Stockholms stads undervisningsverk. Denna myndighet har dessutom om handlöneuträkningar m. m. för personalen vid lärarhögskolan i Stockholm och vid statens skolköksseminarium. I statsverkspropositionen till årets riksdag har jag under punkten 192 med hänsyn till skolförfattningssakkunnigas verksamhet förutsatt, att de på riksstaten upptagna båda förslagsanslagen till nämnda direktion skall bortfalla med utgången av innevarande budgetår.

Såsom framgår av mina tidigare ställningstaganden anser jag, att huvudparten av direktionens arbetsuppgifter från och med nästa budgetår skall överflyttas på skolstyrelsen i Stockholm. Av naturliga skäl innefattas inte i dessa uppgifter någon befattning med de ekonomiska förhållandena vid lärarhögskolan och statens skolköksseminarium. Beträffande den förra har de sakkunniga föreslagit, att direktionens uppgifter skall läggas på lärarhögskolans kansli mot att personalen där i viss utsträckning förstärkes. Huru med löneuträkning och därmed sammanhängande angelägenheter vid statens skolköksseminarium skall förfaras, därest direktionen upphör med sin verksamhet, har de sakkunniga inte tagit ställning till.

Skolstyrelsen i Stockholm bör enligt mitt förslag övertaga den ekonomiska förvaltningen av läroverken i staden från och med den 1 juli 1958. Från samma tid bör lärarhögskolans kansli övertaga de uppgifter som i fråga om denna skola nu åvilar direktionen över Stockholms stads under-

visningsverk. De ökade kostnader för personal, vilka kan följa härav och som icke kan antagas bli av den omfattning lärarhögskolans styrelse i sitt remissyttrande förutsatt, torde under budgetåret 1958/59 efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande få bestridas ur anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal under lärarhögskolans avlöningsanslag. Motsvarande anordning torde under samma tid få vidtagas för att löneuträkningar och därmed sammanhängande uppgifter skall kunna fullgöras vid statens skolköksseminarium.

Emellertid torde direktionen över Stockholms stads undervisningsverk inte till instundande budgetårsskifte hinna slutföra de arbetsuppgifter, som hänför sig till nu löpande budgetår. Direktionen har i sitt remissyttrande framhållit, att arbetet för att på tillfredsställande sätt kunna avslutas måste bedrivas viss tid efter den 1 juli 1958. Jag finner det naturligt att så är förhållandet. Därest riksdagen inte har något att erinra däremot torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att ur anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal under de allmänna läroverkens avlöningsanslag — från vilken anslagspost kostnaderna för biträdes hjälp på rektors-expeditionerna bestrides — disponera för ändamålet erforderliga medel. Jag räknar med att direktionens ifrågavarande uppgifter kan slutföras inom tre månader efter budgetårsskiftet 1958/59.

De förslag jag här förordat, bör i allt väsentligt genomföras från den 1 juli 1958, med hänsyn dels till det angelägna i att läroverksrektorerna snarast befrias från ansvaret för de kamerala göromålen, dels med hänsyn till att skolstyrelse-reformen då träder i kraft. På grund av att arbetet med statsregleringen för budgetåret 1958/59 nu är långt framskridet, är det dock nödvändigt att genomförandet av förslaget i vissa delar uppskjutes ett år. I enlighet med de sakkunnigas förslag bör således av detta skäl läroverkens kassor bibehållas till den 1 juli 1959 men kommunerna övertaga förvaltningen av dem redan från och med budgetåret 1958/59. Då medel till biblioteks- och materielkassorna för detta budgetår beräknats under förutsättningen att hälften av hyresinkomsterna från läroverkens lokaler skall tillföras kassorna, kan inte heller den del av förslaget, som innebär att hela denna hyresinkomst skall tillfalla kommunerna, träda i kraft förrän från och med budgetåret 1959/60.

Den kompensation läroverkskommunerna föreslagits erhålla för övertagandet av de förevarande förvaltningsuppgifterna skulle huvudsakligen bestå i att nu av kommuner och lärare erlagda hyror för tjänstebostäder samt av vaktmästare erlagda hyror och ersättningar för bränsle och lyse ej vidare skulle inbetalas till statsverket. Beträffande Stockholm anser jag för egen del att jämväl ett sedan 1819 till staten utgående bidrag av 15 000 kronor till löner åt läroverkslärare i detta sammanhang bör upphöra att utgå. Nu nämnda bidrag, hyror och ersättningar plägar upptagas i avlöningsstaten för de allmänna läroverken som särskilda uppbringningsmedel och i Kungl. Maj:ts i årets statsverksproposition framlagda förslag till sådan stat har de upptagits på sedvanligt sätt.

Som jag nyss framhöll, bör den nu ifrågavarande förvaltningsreformen i huvudsak genomföras från och med nästa budgetår. De anförda skälen härför är enligt min mening mycket starka. Å andra sidan bör kommunerna från början erhålla åtminstone huvuddelen av den föreslagna ersättningen för sitt ökade bestyr, vilket emellertid inte skulle bli fallet, om de särskilda

uppbördsmedel, jag nyss nämnde, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag kommer att uppbäras under nästa budgetår. Därest riksdagen fastställer avlöningsstat för de allmänna läroverken för budgetåret 1958/59 i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget i statsverkspropositionen, bör därför föreskrifter utfärdas om att de särskilda uppbördsmedlen, i de delar jag angivit, icke skall uppbäras för budgetåret, mot att ur icke-ordinarieposten i samma avlöningsstat medel till likalydande belopp ej tages i anspråk.

Under punkten 192 Allmänna läroverken, Avlöningar i årets statsverksproposition har jag förordat, att medelsanvisningen för biträdes hjälp på rektorsexpeditionerna utökas högst intill en angiven ram. Dessa medel utgår ur icke-ordinarieposten i läroverkens avlöningsstat. Om de nämnda uppbördsmedlen inte uppbäres under nästa budgetår, medför det, att mot dessa svarande belopp ej behöver tagas i anspråk för bekostande av biträdes hjälp och att således den inkomstminskning för statsverket, som ett avstående av uppbördsmedlen skulle innebära, kommer att balanseras av en lika stor utgiftsminskning.

På liknande sätt bör man betrakta de förutnämnda kostnader, uppskattningsvis 20 000 kronor, som föranledes av att lärarhögskolan och statens skolköksseminarium själva skall ombesörja löneuträkningar o. dyl. efter den 1 juli 1958 samt av att direktionen för Stockholms stads undervisningsverk kan beräknas behöva fullgöra vissa avvecklingsuppgifter under någon del av nästa budgetår. Mot denna utgift på 20 000 kronor bör således ställas att anslag till kostnaderna för direktionen, i gällande riksstat beräknade till 68 200 kronor, ej erfordras för budgetåret 1958/59, om förvaltningsreformen genomföres. Här uppkommer således en utgiftsminskning av omkring 50 000 kronor.

Statens nuvarande direkta kostnader för de ekonomiska förvaltningsuppgifter, som skall överflyttas på kommunerna, kan beräknas till $(220 \times 3\,500 =) 770\,000$ kronor, med vilket belopp utgifterna för biträdes hjälp på rektorsexpeditionerna således skulle kunna minskas. Denna minskning skulle emellertid, som jag nyss framhållit, reduceras genom att staten avstår från vissa uppbördsmedel, vilka i årets statsverksproposition upptagits till ett belopp av 458 400 kronor. Minskningen under 1958/59 skulle således under av mig nu angivna förutsättningar komma att uppgå till $(50\,000 + 770\,000 - 458\,000 =)$ i avrundat tal 362 000 kronor. Från och med budgetåret 1959/60 skulle minskningen öka med 7 800 kronor genom indragningen av ersättningen för djäknepenningar m. m. Från samma budgetår, då läroverkskommun skall äga uppbära hela inkomsten av lokaluthyrningen, kan kommunerna tillkommande kompensation beräknas öka med cirka 300 000 kronor, eller med det belopp som beräknas nu inflyta till biblioteks- och materielkassorna vid vissa läroverk genom att hälften av hyresinkomsterna skall tillföras dem. De sakkunniga har tänkt sig, att det inkomstbortfall, som sålunda kan sägas träffa vissa läroverk på grund av bortfallande hyresinkomster, skall kompenseras genom medelsanvisning över riksstaten. De sakkunnigas uppfattning på denna punkt, som saknar anknytning till frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, kan jag emellertid inte dela. Enligt min mening bör nämligen ett enhetligt system tillämpas för tilldelning av medel till bibliotek och materiel, vilket måste göra det lättare att upprätta rekvisitioner och bedöma dessa. De nuvarande grunderna för beräkning av medel för detta ändamål finns det enligt min mening inte anledning att ompröva i detta sammanhang, utan de bör tvärtom i fortsättningen vinna en för alla läroverk likartad tillämpning.

Beträffande förslagens genomförande bör sammanfattningsvis följande gälla. Läroverkens ekonomiska förvaltning, inklusive förvaltningen av läroverkskassorna, vilka bibehålls till den 1 juli 1959, övertages från och med den 1 juli 1958 av läroverkskommunernas skolstyrelser; även i kommuner, som då ej övergått till systemet med avgiftsfri undervisning. De ändrade bestämmelserna rörande tjänstebostäder vid läroverken träder i kraft från samma datum, och de belopp statsverket skulle uppbära som inkomster av dessa bostäder jämte viss ersättning från Stockholms stad avstår statsverket från att uppbära från och med nästa budgetår.

Den andra hälften av hyresinkomster av uthyrning av läroverkslokaler övergår till kommunerna från och med budgetåret 1959/60, då även ersättningarna för djäknepenningar m. m. avvecklas. De kommuner, som ännu ej övergått till systemet med avgiftsfri undervisning, skall göra det från och med den 1 juli 1959.

Från och med nästa budgetår bortfaller anslagen till direktionen över Stockholms stads undervisningsverk. Från och med budgetåret 1959/60 bortfaller dels bland särskilda uppbördsmedel under avlöningsanslaget till de allmänna läroverken posterna bidrag från Stockholms stad, av kommuner och lärare erlagda hyror ävensom av vaktmästare erlagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse, dels bidragsanslaget till läroverkens kassor. I stället för sistnämnda anslag bör omkostnadsanslaget till läroverken utökas med tre särskilda poster, nämligen till expenser, bibliotek och materiel samt understöd och premier.

Utskottet

Frågan om överförande av läroverkens ekonomiska förvaltning från rektor till den kommunala skolstyrelsen väcktes av 1951 års skolstyrelseutredning i dess 1955 framlagda betänkande angående skolväsendets lokala och regionala ledning. Den uppkom som en naturlig konsekvens av utredningens förslag att läroverken skulle underställas en för kommunens hela skolväsen gemensam skolstyrelse. Genom en sådan överflyttning skulle man dessutom kunna tillgodose det starkt motiverade önskemålet att befria läroverksrektorerna från en allt mera tyngande börda av icke-pedagogiska arbetsuppgifter. 1956 års riksdag, som fattade beslut om den nya skolstyrelselag, vilken träder i kraft den 1 juli 1958, anslöt sig till uppfattningen, att den kommunala skolstyrelsen skall vara styrelse jämväl för allmänt läroverk men ansåg ytterligare utredning erforderlig, innan ställning kunde tagas till frågan om även den ekonomiska förvaltningen av statsläroverken borde överföras till de blivande nya skolstyrelserna. Om det därefter visade sig lämpligt att vidtaga den ifrågasatta åtgärden, borde förslag därom föreläggas riksdagen på nytt. Då så nu skett, vill utskottet framhålla, att flera vägande skäl av skoladministrativ och pedagogisk natur talar för denna reform. Av dessa bör först nämnas den vinst som läroverken enligt utskottets mening måste göra dels omedelbart och direkt genom att rektorerna får bättre möjligheter att ägna sig åt den pedagogiska ledningen av sina skolor,

dels indirekt och på något längre sikt genom att rektorstjänsterna kan antagas bli mera attraktiva, om arbetsuppgifterna får en klarare inriktning på pedagogisk ledning än för närvarande.

Utskottet vill här framhålla, att föreliggande förslag utformats så, att rektorernas frihet att i pedagogiskt-administrativt avseende leda skolverksamheten inte begränsas eller påverkas genom de ändrade formerna för den ekonomiska förvaltningen. Uppmärksamheten bör emellertid hållas skarpt riktad på att så inte heller framdeles kommer att ske, därest riksdagen i enlighet med utskottets uppfattning bifaller nu förevarande förslag.

Sedan terminsavgifterna i det stora flertalet fall numera avskaffats och kommunerna därigenom fått ökade ekonomiska uppgifter i fråga om läroverken, synes det för läroverkens egen del vara förmånligt och från administrativ synpunkt rationellt att fastare anknyta skolorna till kommunerna, som därigenom får bättre möjligheter att överblicka och tillgodose läroverkens behov. Från administrativ synpunkt kan det inte vara tillfredsställande, att man inom de större kommunerna har väl utbyggda expeditioner med kompetent kameral personal för den ekonomiska förvaltningsverksamheten inom det statsunderstödda kommunala skolväsendet, medan denna verksamhet samtidigt och ofta för en förhållandevis liten skolenhet utföres särskilt och åvilar en person, som är utbildad för andra uppgifter.

Att man inte tidigare kunnat besluta om en sådan rationaliseringsåtgärd, som den nu föreslagna, hänger samman med svårigheterna att lösa det tekniska problemet med betalningsansvaret från kommunala förtroendemäns eller kommunalt anställd personals sida för omhändertagda statsmedel. Utskottet, som helt ansluter sig till departementschefens uppfattning att en intim samverkan mellan stat och kommun på skolväsendets område är ofrånkomlig, tillstyrker för sin del den lösning av detta problem som departementschefen nu förordat. Läroverkskommunen som sådan bör alltså åläggas ett med det statliga redogöraransvaret närmast jämförbart ansvar gentemot statsverket för medel, som staten tillför kommunerna för läroverkens drift.

I motionerna I: 398 och II: 504 har den meningen framförts, att den av departementschefen föreslagna lösningen av frågan om betalningsansvaret icke är tillfredsställande, främst av det skälet, att kommunens decharge ofta skulle kunna komma före de av riksräkenskapsverket eventuellt framförda anmärkningarna, varför dechargen skulle kunna medföra, att kommunen formellt komme att sakna regressrätt. För att undvika denna olägenhet föreslås i motionerna, att anmärkning från riksräkenskapsverket ej bör få framställas senare än vid viss tidpunkt, exempelvis två månader före den föreskrivna sista dagen för skolstyrelsens decharge hos kommunen.

Med anledning av vad motionärerna sålunda uttalat, vill utskottet först framhålla, att det inte synes vara tekniskt möjligt att undanröja den olägenhet motionärerna pekat på genom att fixera en tidpunkt för riksräken-

skapsverkets revision och därav eventuellt föranledd anmärkning, vilken skulle ligga före sista dagen för skolstyrelsens decharge hos kommunen. Dechargen skall nämligen i regel beslutas i juni månad efter räkenskapsårets utgång, och tiden mellan räkenskapernas avslutande och fram till nämnda datum är allför knapp för att riksräkenskapsverket skulle hinna verkställa den ifrågavarande granskningen. Vidare vill utskottet framhålla, att den risk motionärerna anser föreligga i fråga om mistad regressrätt inte synes ha någon större praktisk betydelse. Dechargen har nämligen i princip endast avseende å de kommunala förtroendemännen och omfattar inte hos kommunen anställda tjänstemän. I flertalet av de kommuner det här kan gälla, torde medelsförvaltningen ombesörjas av kommunala kassakontor. Inte heller befriar dechargen från ansvar i den mån den som beviljats ansvarsfrihet gjort sig skyldig till brottslig handling. Vad kommunen således kan gå miste om är rätten att väcka skadeståndstalan mot kommunal förtroendeman, som genom försummelse eller misstag vållat en oriktig utbetalning av statsmedel, för vilka kommunen blivit återbetalningsskyldig. Om man vill se saken från den kommunale förtroendemannens synpunkt, kan man också ifrågasätta, om han som skolstyrelseledamot bör ha ett vidare ansvar än det som åvilar annan nämndledamot, vilken ju befrias från skadeståndsansvar, sedan fullmäktige beviljat ansvarsfrihet.

Utskottet, som tidigare anslutit sig till uppfattningen att en intim samverkan mellan stat och kommun är nödvändig på skolans område, vill ånyo understryka vikten härav och som sin mening uttala, att den nackdel, som ligger däri, att en kommun kan mista sin rätt att väcka talan mot en kommunal förtroendeman, vilken utan att ha gjort sig skyldig till brottslig handling vållat en felaktig utbetalning av statsmedel, synes vara obetydlig och i varje fall inte av den art, att den ger utskottet anledning att föreslå avvikelser från departementschefens förslag rörande betalningsansvaret. I verkligheten hör det till undantagen, att kommun på rättslig väg reser anspråk på ersättning från kommunal förtroendeman eller tjänsteman som av ursäktlig anledning vållat kommunen ekonomisk förlust. Att av principiella skäl förutsätta, att kommun skall anlägga ett annat betraktelsesätt, därför att den eventuella förlusten uppkommit i samband med en formellt sett statlig förvaltningsuppgift synes grunda sig på en enligt utskottets mening ohållbar uppfattning om att man på skolväsendets område bör vidmakthålla en gräns mellan statligt och kommunalt i stället för att så långt möjligt eftersträva en nödvändig och nyttig samverkan.

Då starka skäl finns för ett överförande av läroverkens ekonomiska förvaltning till de kommunala skolstyrelserna och detta kan ske i en enligt utskottets mening fullt godtagbar form, tillstyrker utskottet ett genomförande i föreslagen omfattning av den förevarande reformen. Det innebär jämväl, att vad departementschefen förordat i fråga om rekvisition av

statsmedel för läroverkens drift, den kommunala bokföringen av dessa medel, revision m. m. bör läggas till grund för bestämmelser i ämnet.

Med anledning av vad utskottet sålunda anfört och då vad i övrigt i motionerna I: 398 och II: 504 framhållits icke föranleder något särskilt uttalande från utskottets sida, torde ifrågavarande motioner böra av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I motionerna I: 399 och II: 505 har uttalats farhågor för att de av skolförfattningssakkunniga och departementschefen samt flertalet remissinstanser klart uttalade syftet med den nu diskuterade reformen, nämligen att åstadkomma en avlastning av rektorernas icke-pedagogiska arbetsuppgifter, inte skulle nås. Utskottet kan, som framgår av det föregående, inte finna att det föreligger någon grund för motionärernas mening på denna punkt. Det är naturligtvis troligt, att någon nämnvärd förändring i rektorernas arbetsförhållanden inte inträder genast efter reformens genomförande utan först sedan det nya systemet fått en fastare form och hunnit anpassa sig efter de olika förhållandena på skilda orter. Vissa övergångssvårigheter torde vara förknippade med varje reform och de får inte skymma dennas syfte. Enligt utskottets mening finns inte anledning att för närvarande yrka på åtgärder utöver de av Kungl. Maj:t nu föreslagna för att bereda rektorerna mera tid för den pedagogiska ledningen av skolan. Skulle de föreslagna åtgärderna, sedan resultatet av deras vidtagande klart kan överblickas, visa sig icke vara tillfyllest för att ge rektorerna den avlastning av kamerala göromål som nu åsyftas, förväntar utskottet, att Kungl. Maj:t tager under övervägande att föreslå den ökning av medlen till biträdes-hjälp på rektorsexpeditionerna som fordras, för att det eftersträfvade målet att bereda rektorerna tillfredsställande möjligheter att utöva pedagogisk ledning inte skall gå förlorat.

Med anledning av yrkandet i förevarande motioner om kompensation åt läroverken för bortfallande hyresinkomster förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t, därest så till följd av reformens genomförande skulle visa sig påkallat, tager under omprövning nu gällande grunder för beräkning av medel till biblioteks- och materielkassorna.

I motionerna I: 399 och II: 505 har ytterligare påyrkats, dels att blivande övergångsbestämmelser bör bygga på skolförfattningssakkunnigas förslag, dels ock att rektors medgivande skall inhämtas före uthyrning av lokaler eller avyttring av lös egendom. Utskottet vill i anledning härav uttala, att det synes lämpligt, att skolförfattningssakkunnigas förslag lägges till grund för övergångsbestämmelser samt att det av föreskrift i läroverksstadgan kommer att framgå, att uthyrning av läroverks lokaler och avyttring eller avskrivning av förbrukad undervisningsmateriel skall ske efter samråd med rektor.

Utskottet föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet nu anfört i anledning av motionerna I: 399 och II: 505.

Ett spörsmål för sig är i vilken utsträckning läroverkskommunerna skall

kompenseras för de utgifter denna förvaltningsreform vållar dem. Utskottet noterar, att kommunerna i vissa fall möjligen inte kommer att få full ersättning för de kostnader, läroverksförvaltningen medför, om Kungl. Maj:ts förslag följes, men utskottet anser liksom departementschefen, att man bör se skolstyrelsereformen som en helhet och beakta, att denna reform i andra avseenden inrymmer beslut, som från ekonomisk synpunkt är förmånliga för kommunerna. Då det vidare för läroverkskommunernas del måste innebära en betydande fördel, om skyldigheten att hålla tjänstebostäder åt läroverkspersonal begränsas så starkt som departementschefen förordat, anser utskottet, att Kungl. Maj:ts förslag även i ersättningsfrågan bör godtagas.

Det är uppenbarligen angeläget, att även nu förevarande del av skolstyrelsereformen kan genomföras från den 1 juli 1958. Så bör därför ske i den utsträckning departementschefen förordat. En möjlighet för kommunerna att välja att övergå till det nya systemet antingen den 1 juli 1958 eller den 1 juli 1959 såsom i motionerna I: 399 och II: 505 föreslagits synes utskottet inte vara tillräckligt motiverat, varför utskottet avstyrker bifall till motionerna i denna del.

Då det är skäligt, att läroverkskommunerna redan från början i möjligaste mån beredes ersättning för det ökade förvaltningsbestyr de åläggas, bör Kungl. Maj:t bemyndigas utfärda föreskrifter om att följande i den av riksdagen den 21 mars 1958 godkända avlöningsstaten för de allmänna läroverken upptagna särskilda uppbördsmedel, nämligen bidrag från Stockholms stad, av kommuner och lärare erlagda hyror, av vaktmästare erlagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse, tillhoppa 458 400 kronor, icke skall uppbäras för budgetåret 1958/59. Utskottet förutsätter härvid, att motsvarande belopp ur icke-ordinarieposten under nämnda avlöningsstat inte tages i anspråk för bestridande av kostnader för biträdes hjälp på rektorsexpeditionerna.

De av departementschefen förordade åtgärderna för att kostnaderna för avlöningsuträkningar och därmed sammanhängande uppgifter vid lärarhögskolan och statens skolköksseminarium samt kostnaderna för att avveckla direktionen över Stockholms stads undervisningsverk skall kunna bestridas under budgetåret 1958/59 föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Enligt utskottets mening bör lämpligen, i samband med att läroverkens förvaltning överföres på kommunerna, en precisering av kommunernas skyldigheter ske genom generella författningsbestämmelser. Kungl. Maj:t har föreslagit, att kommunernas skyldigheter i allt väsentligt fixeras i överensstämmelse med de åtaganden som kommunerna gjort. Av remissinstanserna har bland andra stadsförbundet dock ansett, att en övergång till generella bestämmelser borde föregås av en mera genomgripande utredning av fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för de allmänna läroverken. En omprövning av grunderna för denna fördelning vore

även enligt utskottets mening i och för sig befogad. Då emellertid ett införande av generella bestämmelser enligt Kungl. Maj:ts förslag icke medför någon ekonomisk belastning för kommunerna, utöver vad som redan följer på grundval av gjorda åtaganden, och då dylika bestämmelser lämpligen bör meddelas i förevarande sammanhang, biträder utskottet vad Kungl. Maj:t föreslagit rörande en generell reglering av läroverkskommuns åligganden.

Slutligen vill utskottet uttala, att ersättning för djäknepenningar m. m., utom i vad avser ersättning till Visingsöfonden, på de av departementschefen anförda skälen bör upphöra att utgå från och med budgetåret 1959/60.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 398 och II: 504 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: 399 och II: 505, i vad de avse möjlighet för kommun att välja övergång till det av departementschefen förordade systemet från den 1 juli 1958 eller den 1 juli 1959, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen må,

a) besluta, att läroverkskommuns åliggande från och med den 1 juli 1958 skall regleras genom generella bestämmelser av det innehåll departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 14 mars 1958 förordat;

b) besluta, att ersättning för djäknepenningar m. m., utom i vad avser ersättning till Visingsöfonden, skall upphöra att utgå från och med budgetåret 1959/60;

c) godkänna av departementschefen förordade grunder för den ekonomiska förvaltningen av de allmänna läroverken;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelser med vad departementschefen i olika hänseenden anfört utfärda de författningsföreskrifter och övriga bestämmelser som föranledes av förslagen under a)—c);

IV. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 399 och II: 505, såvitt de icke behandlats under II., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.

Stockholm den 15 april 1958

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Ohlon, Einar Persson, fröken Andersson, herrar Birger Andersson, Boman, Pålsson, Bergman, Holmqvist, Rikard Svensson, Söderberg, Axel Johannes Andersson, Mårtensson och Ivar Persson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Thapper, fröken Elmén, herrar Karlsson i Olofström, Widén, Nilsson i Göingegården, fröken Olsson, herrar Blidfors, Andreasson, fröken Karlsson, herr Arvidson, fröken Vinge, herrar Helén och Gustafsson i Kårby.

Reservation

av herrar *Ohlon* och *Helén*.